

JAROSŁAW DURKA

Uniwersytet Kaliski im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

ORCID 0000-0003-2535-7842

MARIAN SŁONIŃSKI (1891-1936) I JEGO BRACIA – ZYGMUNT, JAN I WAĆLAW W WALKACH O NIEPODLEGŁĄ POLSKĘ

WSTĘP

Marian Słoniński dla historyków wojskowości jest postacią znaną. Jest bohaterem kilku biogramów, które przede wszystkim informują o przebiegu jego kariery wojskowej¹. Z racji pełnionych funkcji dowódczych w Wojsku Polskim wymienia się go w różnych opracowaniach monograficznych, dotyczących historii poszczególnych jednostek wojskowych. Jest też wspominany w kilku publikacjach o charakterze regionalnym, ale w niektórych z nich zawarto błędne dane dotyczące okoliczności jego śmierci². W powstałej do tej pory literaturze przedmiotu brakuje opracowania, które przedstawiałyby postać tego wybitnego oficera w nieco szerszym kontekście, ujmującym także jego rodzinę, a szczególnie braci: Zygmunta, Jana i Waćława, których życiorysy są zdecydowanie mniej znane. Dlatego celem tego artykułu jest uzupełnienie wiedzy dotyczącej urodzonych w Łądzie i w Kocku Słonińskich. Rodzeństwa, które w pierwszej połowie XX wieku podjęło trud walki o niepodległość Polski. Do realizacji tego zamierzenia wykorzystano istniejącą już literaturę przedmiotu i mniej znane źródła historyczne, z zastosowaniem metody monograficznej i biograficznej. W artykule zastosowano układ chronologiczno-problemowy.

RODZINA

Marian Aleksander Wincenty Słoniński urodził się 17 lipca 1891 roku w Łądzie³. Miał czworo rodzeństwa. Starszy od niego był Zygmunt, urodzony 16 kwietnia 1890

¹ Choćby: J. Szlasyński, *Dowódcy 1 Pułku Ułanów Krechowieckich im. płk. Bolesława Mościckiego*, Augustów-Suwałki 2020, s. 133-140; E. Tomkowiak, *Słoniński Marian*, [w:] *Kawalerowie Virtuti Militari 1792-1945*, T. II: (1914-1921), cz.1, red. B. Polak, Koszalin 1991, s. 136-137; M. Wrzosek, *Słoniński Marian*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* [dalej: *PSB*], T. XXXIX, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1999, s. 25-27.

² O śmierci Mariana Słonińskiego podczas bitwy warszawskiej piszą: W. Froch, *Dzieje Rzeniszowa i Markowic (1918-1945)*, Lublin 2003, s. 10-11; K. Miroszewski, *70 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Rzeniszowie*, Rzeniszów 2018, s. 17; J. Wiśniewska, *Dzieje miasta i gminy Koziegłowy*, Katowice 1996, s. 111.

³ Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej: APP), Akta miasta Poznania (dalej: AmP) sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 467.

roku w Łądzie (zm. w 1940 roku)⁴. Reszta rodzeństwa była już od Mariana młodsza. Jego jedyna siostra, Halina, urodziła się 23 lipca 1897 roku w Kocku⁵ (zm. 25 sierpnia 1979 roku)⁶. Kolejni bracia to: Jan, urodzony 16 czerwca 1899 roku w Kocku⁷ (zm. 19 lutego 1983 roku⁸) i Wacław Tytus, który urodził się 4 stycznia 1902 roku także w Kocku⁹ (zm. 6 marca 1978 roku)¹⁰.

Rodzeństwo pochodziło z rodziny ziemiańskiej. Byli dziećmi Stefana i Stanisławy z Szeniców¹¹. Dziadek, Aleksander Słoniński był powstańcem styczniowym¹². Według przekazu rodzinnego za udział w powstaniu władze carskie skonfiskowały Słonińskim

⁴ Wojskowe Biuro Historyczne (dalej: WBH), Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeniowych (dalej: KAPiO), Słoniński Zygmunt, sygn. 19189 AP, Karta ewidencyjna, b.p.; *Czy wiesz kto to jest?*, T. I, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 676-677.

⁵ APP, AmP, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 470, 483.

⁶ Dzieci Stefana Słonińskiego są wymienione w pośmiertnym artykule wspomnieniowym, zob. *Ś.p. Stefan Słoniński*, „Dziennik Poznański” 1927, nr 282, s. 5. Daty urodzenia i śmierci Haliny Słonińskiej, pochowanej w rodzinnym grobowcu Słonińskich na Cmentarzu Komunalnym nr 2 w Poznaniu na Junikowie podaje za: Find a Grave, <https://www.findagrave.com/memorial/267470179/halina-s%C5%82oni%C5%84ska> [dostęp: 20.02.2025].

⁷ APP, AmP, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 479; W. Cygan, *Wykaz kapelanów, służących czynnie lub w rezerwie w WP w okresie pokojowym w latach 1923-1939 (P-T)*, https://archiwum-ordynariat.wp.mil.pl/pl/378_11574.html [dostęp: 20.02.2025].

⁸ *Wspominamy zmarłych kapłanów*, „Niedziela” 2005, Kielce, nr 8, <https://www.niedziela.pl/artykul/38293/nd/Wspominamy-zmarlych-kaplanow> [dostęp: 20.02.2025].

⁹ APP, AmP, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 470-471.

¹⁰ Wacław Słoniński, [w:] Find a Grave, <https://www.findagrave.com/memorial/267470184/wac%C5%82aw-s%C5%82oni%C5%84ski> [dostęp: 20.02.2025].

¹¹ *Stanisława Szenic*, [w:] M.J. Minakowska, *Genealogia Potomków Sejmu Wielkiego*, <https://www.sejm-wielki.pl/b/psb.30445.3> [dostęp: 20.02.2025].

¹² *Ś.p. Stefan Słoniński...* Informacja o imieniu ojca pochodzi z wpisu Krzysztofa Łągiewki na forum internetowym Towarzystwa Genealogicznego Ziemi Częstochowskiej w dyskusji „Ziemiaństwo z okolic Częstochowy 1793-1945” i została zamieszczona na podstawie akt notarialnych, dotyczących umowy dzierżawnej między właścicielem majoratu Koziegłowy, Michałem Pankratiewem a Stefanem Słonińskim, synem Aleksandra, szlachcicem, zamieszkałym w folwarku Rzeniszów. Ten akt notarialny spisano 30 listopada (13 grudnia) 1913 roku przed notariuszem Antonim Kędzińskim w Żarkach (nr aktu 1655), <https://www.genealodzy.czestochowa.pl/forum/dyskusje-dot-artykulow/8802-ziemianstwo-z-okolic-czestochowy-1793---1945?start=270> [dostęp: 20.02.2025]. Powstańców styczniowych o nazwisku Słoniński, należących do korpusu Edmunda Taczanowskiego i pochodzących z Pleszewa było kilku. Franciszek Kryszak wymienia: Andrzeja, Piusa i Stanisława, zob. F. Kryszak, *Dzieje miasta Pleszewa na podstawie źródeł historycznych*, Pleszew 1938, s. 70-71. Zob. też: Ś. Bródka, *Pod pruskim zaborem (1793-1918)*, [w:] *Dzieje Pleszewa*, red. M. Drozdowski, Kalisz 1989, s. 103-104. Nie ma wśród nich Aleksandra, ale podawana przez F. Kryszaka informacja nie jest kompletna, co zresztą sam autor sugeruje. Słonińscy byli bowiem bardzo rozgałęzionym rodem z wielkimi zasługami dla dziejów miasta i okolic, zob. A. Makowski, *Życie codzienne mieszkańców Pleszewa w 2. połowie XVIII wieku* [Rozprawa doktorska napisana w Instytucie Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w Zakładzie Historii Nowożytnego do XVIII w. pod kierunkiem prof. UAM dr. Hab. Michała Zwierzykowskiego], Poznań 2019. Aleksander Słoniński mógł walczyć u boku Taczanowskiego, mógł też znaleźć się w oddziale pod rozkazami innego z wielkich dowódców powstania styczniowego. Na temat walk powstańczych w tym regionie zob. choćby: K. Kulik, *Powstanie styczniowe na ziemi kolskiej z perspektywy rosyjskiej*, [w:] *Brdów w dobie powstania styczniowego*, red. P. Goldyn, Brdów 2013, s. 12-26; D. Racinowski, *Bitwa pod Brdowem – 29 kwietnia 1863 r.*, [w:] *Brdów w dobie...*, s. 27-52; K. Płachciński, *Działania zbrojne na ziemi konińskiej w czasie powstania styczniowego 1863-1864*, Warszawa 2019; *Materiały źródłowe do dziejów powstania styczniowego w zasobie Archiwum Państwowego w Kaliszu*, wybór i oprac. G. Waliś, Kalisz 2013; a na łamach PMO pisano o tym choćby w: K. Płachciński, *Życie obozowe powstańców styczniowych w Wielkopolsce wschodniej na podstawie wspomnień uczestników zrywu niepodległościowego z lat 1863-1864*, „Polonia Maior Orientalis” 2024, t. XI, s. 129-148.

znajdujący się w zaborze rosyjskim majątek ziemski¹³. Stefan urodził się 18 sierpnia 1858 roku w Pleszewie¹⁴, a więc na terenie zaboru pruskiego, jednak większą część swojego życia spędził w zaborze rosyjskim, w Kongresówce, gdzie dzierżawił dobra ziemskie i działał społecznie. Przyczynił się do uprzemysłowienia dóbr: Kock, Łuków, Parzymiechy i innych. Organizował kółka rolnicze¹⁵. Współpracował z Januszem Szweycerem¹⁶ nad realizacją idei samowystarczalnych gospodarstw wiejskich. Działał na rzecz podnoszenia kultury rolnej i racjonalizacji systemu gospodarowania, a jednocześnie uświadamiał narodowo polskich chłopów, co zwróciło na niego uwagę zaborców. Zabiegał o prawa religii katolickiej i języka polskiego w szkolnictwie i w życiu publicznym. Jego aktywność patriotyczna spowodowała, że w czasie rewolucji 1905 roku groziło mu w Piotrkowie więzienie. Przed wybuchem I wojny światowej wydzierżawił majątek ziemski w Rzeniszowie niedaleko Częstochowy. Na początku 1918 roku w wyniku pożaru stracił tam niemal cały dobytek (sam przebywał wtedy na operacji w Poznaniu). Spalił się między innymi dom mieszkalny, który później Słoniński odbudował. Warunki wojenne, trudności aprowizacyjne i wynikające z nich konflikty wśród społeczności lokalnej nie sprzyjały rozwojowi majątku rolnego. W niepodległej Polsce właścicielem folwarku Rzeniszów stało się państwo. Decyzją Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych przeznaczono go na parcelację. Słonińskiemu przedłużono jednak dzierżawę ze względu na odbudowane budynki. Po scedowaniu praw do majątku ziemskiego na syna Mariana przeniósł się do Wielkopolski. Stefan Słoniński zmarł 30 listopada 1927 roku w Poznaniu¹⁷. Jego żoną, a jednocześnie matką piątki dzieci, była Stanisława z domu Szenic. Urodziła się 17 września 1862 roku w Śremie¹⁸. Była córką Stanisława Bolesława

¹³ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Marian, sygn. VM I.482.22-1543, Życiorys spisany przez Bożenę Słonińską, wdowę po Marianie Słonińskim w dniu 20 czerwca 1938 r., k. 4.

¹⁴ APP, AmP, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 470.

¹⁵ *Ś.p. Stefan Słoniński*, „Dziennik Poznański” 1927, nr 282, s. 5 (w artykule wymieniana jest miejscowość Łukowe, ale najprawdopodobniej chodzi o majorat Łuków, wówczas w powiecie siedleckim).

¹⁶ Janusz Szweycer (1876-1959) został usunięty z Uniwersytetu Warszawskiego za działalność patriotyczną, wyjechał do Niemiec i ukończył Uniwersytet Rolniczy w Berlinie. Od 1900 roku dzierżawił od swojego ojca, Michała Teofila, majątek Rzeczyca. W 1905 roku wszedł w skład Komisji dla podwyższenia płac i ordynarii dla pracowników rolnych. W czasie rewolucji 1905 roku organizował manifestacje patriotyczne. Od 1908 roku był radcą Dyrekcji Głównej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. W 1909 roku otrzymał od ojca majątek miasto Łask. W listopadzie 1918 roku utworzył oddział kawalerii dla 2 Pułku Ułanów w Kaliszu. Zob. T. Szweycer, *Szweycer (Szweycer) Janusz Wincenty Piotr*, [w:] *Ziemiańscy polscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. 4, red. T. Epsztajn, Warszawa 1998, s. 143-146.

¹⁷ *Ś.p. Stefan Słoniński...*; Nekrolog Stefana Słonińskiego, „Dziennik Poznański” 1927, nr 278, s. 7. Zob. *W sprawie pracowników rolnych*, „Kurier Codzienny” 1905, nr 172, s. 5; *W sprawie pracowników rolnych*, „Kurier Codzienny” 1905, nr 174, s. 1-2; Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Gabinet Cywilny Rady Regencyjnej (dalej: GCRR), sygn. 2/2/0/8/192, Pismo dyrektora Kancelarii do Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Koronnych z dnia 8 lutego 1918 r. w sprawie podania Stefana Słonińskiego, dzierżawcy majątku donacyjnego Rzeniszów o ułatwienie kupna koni, k. 10; AAN, Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, sygn. 2/13/0/5.1/4254, Pismo Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych w Warszawie do Głównego Zarządu Dóbr Państwowych w Warszawie z dnia 6 grudnia 1919 r., b.p.; tamże, Zawiadomienie z dnia 5 lutego 1921 r., b.p.; tamże, Pismo Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych w Warszawie do Stefana Słonińskiego z dnia 10 lipca 1919 r., b.p.; tamże, Pismo Stefana Słonińskiego do Ministra Rolnictwa z dnia 16 kwietnia 1921 r., b.p.; Wpis Krzysztofa Łągiewki...; na temat problemów aprowizacyjnych zob. J. Durka, *Samorząd gminy Koziegłowy (1915-1935)*, [w:] *Almanach Ziemi Koziegłowskiej 2007*, red. J. Wisniewska, Katowice 2007, s. 29-37.

¹⁸ APP, AmP, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 470.

Fot. 1. Marian Słoniński.
Źródło: WBH, sygn. I.482.22-1543, VM

Fot. 2. Zygmunt Słoniński.
Źródło: Muzeum Katyńskie, sygn. MK 1468 IC

Fot. 3. Ks. Jan Słoniński.
Źródło: Instytut Pamięci Narodowej, sygn. IPN BU 0033221

Szenica (1831-1903) i Walentyny z domu Konikiewicz (1838-1922). Stanisław Bolesław Szenic był wybitnym nauczycielem, pracował w Szkole Realnej w Poznaniu, był profesorem w Królewskim Gimnazjum w Śremie, później w Królewskim Gimnazjum w Głubczycach i Królewskim Gimnazjum w Kłodzku, był też założycielem Banku Ludowego w Śremie i jednym z założycieli Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Natomiast Walentyna była córką Walentego Konikiewicza, burmistrza Śremu. Można też dodać, że Stanisława była wnuczką Jana Antoniego Szenica (ur. 1799), zarządcy dóbr rodziny Kwileckich¹⁹. Zmarła 18 maja 1951 roku i została pochowana na cmentarzu w Poznaniu²⁰.

Pobyty Słonińskich w Łądzie, miejscu urodzenia Zygmunta i Mariana, był tymczasowy i związany z dzierżawą lub administrowaniem miejscowym majątkiem ziemskim przez Stefana. Rodzina osiedliła się tam przed przyjściem na świat Zygmunta w 1890 roku i mieszkała przynajmniej przez kilka lat. Dobra ziemskie Łąd w 1875 roku zostały oddzielone od dóbr Ciążeń i składały się z folwarków: Łąd, Policko, Jaroszyn, Żdźary i Dziedzice²¹. Na obecnym etapie badań trudno ustalić, jaki był udział Stefana Słonińskiego w gospodarowaniu tym majątkiem. W Kocku był albo zatrudniany przez Edwarda Żółtowskiego, posiadacza olbrzymich dóbr ziemskich, albo dzierżawił od niego grunty²². Czerpał na tyle duże dochody, że stać go było na zapewnienie bardzo dobrego wykształcenia swoim synom i córce, choć na jej temat niewiele wiadomo. Stefan i Stanisława zadbali o wychowanie dzieci w duchu patriotycznym.

¹⁹ A. Hinc, *Szenic Stanisław Bolesław (1831-1903)*, [w:] *PSB*, T. XLVIII, red. A. Romanowski, Warszawa-Kraków 2012, s. 194-195.

²⁰ Stanisława Słonińska, [w:] *Find a Grave*, <https://www.findagrave.com/memorial/267470182/stanisława-słonińska> [dostęp: 20.02.2025].

²¹ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, T. V, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1884, s. 107-108.

²² Zob. H. Mierzwiński, *Dzieje Kocka do roku 1939*, Warszawa 1990, s. 158-159.

EDUKACJA

Dzieci Słonińskich pierwsze kroki w edukacji poczyniły w domu, co było powszechną praktyką w rodzinach ziemiańskich²³. W tym przypadku ciężar obowiązków i odpowiedzialność za jakość tego nauczania spoczywał na matce, Stanisławie i ewentualnie zatrudnianych nauczycielach. Dopiero później trafiły do gimnazjów. W czasie kiedy najstarsze dzieci osiągnęły wiek gimnazjalny, rodzina Słonińskich mieszkała już w Kocku. Dwaj starsi synowie rozpoczęli naukę w gimnazjum w Siedlcach (Zygmunt od 1898 roku, a Marian od 1899 roku). Obaj rozpoczęli tam działalność patriotyczną. Zygmunt uczęszczał na organizowane w ramach tajnych kółek samokształceniowych zajęcia z języka polskiego i historii. Już w 1900 roku brał udział w strajku, domagając się wykładania religii w języku polskim. Żądanie młodzieży zostało zrealizowane. Obaj bracia wzięli udział w strajku szkolnym w 1905 roku. Strajk w gimnazjum siedleckim miał charakter wybitnie narodowy i władze rosyjskie zastosowały wobec uczniów surowe restrykcje. Marian i prawdopodobnie Zygmunt wraz z liczną grupą uczniów zostali relegowani ze szkoły²⁴. W tym jednak przypadku relegowanie mogło być już tylko formalnością, bo Zygmunt opisał to następująco:

Od 1900-1905 roku w kółkach samokształceniowych (z senatorem Beczkowiczem²⁵) przygotowaliśmy się do rozpoczęcia otwartej walki o szkołę polską. W styczniu 1905 r. [...] porzuciliśmy szkołę rosyjską bojkotując ją i nie pozwalając na nauczanie w niej w duchu rosyjskim. Przez solidarne wystąpienie doprowadziliśmy do powstania szkół polskich, prywatnych. Na początku roku szkolnego 1905 roku zdałem egzamin w języku polskim po odpowiednim przygotowaniu w kółkach samokształceniowych do gimnazjum imienia Generała Chrzanowskiego w Warszawie. Bojkotowaliśmy szkoły średnie i wyższe rządowe na terenie zaboru rosyjskiego. Dlatego też wydział lekarski studiowałem i ukończyłem w Odessie w 1912 r.²⁶

Obydwaj bracia ukończyli więc Gimnazjum Filologiczne gen. Pawła Chrzanowskiego w Warszawie. Zygmunt w 1907, a Marian w 1908 roku. Zygmunt zdawał maturę jako ekstern w Petersburgu, a Marian w Odessie. Obaj studiowali na Uniwersytecie Noworosyjskim w Odessie, Zygmunt na wydziale lekarskim, a Marian na prawnym. Ukończyli

²³ T. Epsztein, *Wychowawcy i nauczyciele w domu ziemiańskim w XIX i XX wieku – próba charakterystyki grupy społecznej*, [w:] *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie VI. Bakałareaty arystokraty, czyli dole i niedole dzieciństwa*, red. H. Łaskiewicz, Lublin 2017, s. 185-196. Jako przykład z Wielkopolski zob. choćby rodzinę Mańkowskich: J. Durka, *Z działalności Stanisława Mańkowskiego (1876-1937) - właściciela majątku w Kazimierzu Biskupim*, „Polonia Maior Orientalis” 2018, T. 5, s. 221.

²⁴ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Stan służby, k. 63; tamże, Arkusz ewidencyjno-kwalifikacyjny, k.3; WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Zygmunt, sygn. Odrzuc. 04.12.1933, Kwestionariusz Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości, b.p. Na temat strajku szerzej: M. Szulkin, *Strajk szkolny 1905 roku*, Wrocław 1959, s. 112-113; M. Bechta, *Przed przelomem. Strajki szkolne na Podlasiu (1902-1905)*, <https://www.przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/81878,Przed-przelomem-Strajki-szkolne-na-Podlasiu-1902-1905.html> [dostęp: 20.02.2025].

²⁵ Chodzi o Zygmunta Beczkowicza (1887-1985), prawnika i dyplomata, wojewodę nowogrodzkiego i wileńskiego, senatora IV i V kadencji w latach 1935-1939, który zresztą ukończył gimnazjum w Siedlcach, a później studiował prawo na uniwersytecie w Moskwie, zob. *Postłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1939*, T. I: *A-D*, oprac. autorskie M. Smogorzewska, red. A.K. Kunert, Warszawa 1998, s. 111-112.

²⁶ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Zygmunt, sygn. Odrzuc. 04.12.1933, Kwestionariusz Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości, b.p.

je w tym samym, 1912 roku uzyskując dyplomy²⁷. Do Odessy przybywało wtedy wielu Polaków. Miasto przeżywało okres intensywnego rozwoju. W związku z uprzemysłowieniem oferowało liczne i dobrze płatne miejsca pracy. Na początku XX wieku mieszkało tam ponad 20 tysięcy osób narodowości polskiej. Sporą grupę stanowili inżynierowie i technicy, lekarze i farmaceuci, wojskowi, prawnicy, robotnicy i właśnie studenci²⁸.

Nie udało się dotrzeć do informacji na temat wykształcenia ich siostry, Haliny. Wiadomo jednak, że została nauczycielką. Skończyła więc albo gimnazjum żeńskie (ewentualnie pensję), albo żeńskie seminarium nauczycielskie²⁹. Do 1921 roku mieszkała w Częstochowie, 18 stycznia 1923 roku przeprowadziła się do Dąbrowy Górniczej, a później do Poznania³⁰.

Zupełnie inną drogę niż reszta rodzeństwa wybrał Jan, który w 1917 roku ukończył Filologiczne Gimnazjum Męskie Wincentego Szudejki w Częstochowie. Słonińscy, mieszkali wtedy w Rzeniszowie i przyjaźnili się z proboszczem parafii Koziegłównki, ks. Tadeuszem Urbańskim. Być może pod jego wpływem Jan zdecydował się na wybór drogi kapłańskiej i wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Praktykował w Koziegłównkach i tam później odbyły się jego prymicie³¹.

Najmłodszy z braci, Waclaw ukończył Gimnazjum Państwowe w Gnieźnie w grudniu 1921 roku, a więc już w niepodległej Polsce. Nie udało się ustalić, gdzie rozpoczął edukację gimnazjalną. Jeśli w tej samej szkole, to w czasach zaboru było to Królewskie Gimnazjum Gnieźnieńskie. Inaczej niż starsi bracia, wpisywał znajomość języka niemieckiego w mowie i piśmie, a znajomość języka rosyjskiego tylko w mowie. Gdyby edukował się w zaborze rosyjskim, posiadałby znajomość rosyjskiego także w piśmie. Po zdaniu egzaminu dojrzałości wstąpił na Uniwersytet Poznański. Studiował od października 1921 roku³². Dyplom nauk prawnych otrzymał 10 lipca 1924 roku. W 1926 roku, po zakończeniu praktyk, zdał egzamin sądowy³³.

SŁUŻBA MARIANA I ZYGMUNTA W ARMII ROSYJSKIEJ I W I KORPUSIE POLSKIM

Z rodzeństwa Słonińskich najwcześniej karierę wojskową zaczął Marian. W 1912 roku, zaraz po ukończeniu studiów prawniczych, zgłosił się do armii rosyjskiej jako jednoroczny ochotnik. Przydzielono go do 14 Mitawskiego Pułku Huzarów w Częstochowie. 25 września 1912 roku z racji posiadanego wykształcenia został wcielony do pułkowej szkoły podoficerskiej, którą ukończył 2 czerwca 1913 roku i otrzymał stopień młodszego

²⁷ Tamże, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Notatka służbowa podpisana przez Mariana Słonińskiego z dnia 28 grudnia 1919 r., k. 38; *Czy wiesz kto to jest?*, T. I, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 676-677; *Słoniński Zygmunt*, [w:] *Charków. Księga cmentarna*, oprac. J. Tucholski i inni, Warszawa 2003, s. 495; M. Wrzosek, *Słoniński Marian...*, s. 25.

²⁸ A.B. Cichocka, *Odessa inspiracją Polaków*, Poznań 2017, s. 48-51.

²⁹ P. Gołdyn, *Życie codzienne nauczycieli w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2024, s. 57-69.

³⁰ APP, AmP, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 483.

³¹ W. Stepien, W. Froch, S. Nowak, *Z dziejów parafii Koziegłównki od wieku XIII do końca XX*, Lublin 2003, s. 68; W. Froch, *Dzieje Rzeniszowa i Markowic od średniowiecza do końca I wojny światowej*, Lublin 1999, s. 150-151.

³² Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (dalej: AUAM), Wydział Prawno-Ekonomiczny (dalej: WPE), sygn. 103d/1612, Dyplom Nauk Prawnych Waclawa Słonińskiego; tamże, Karta wpisów 1921/22; Karta wpisowa Waclawa Słonińskiego nr 1398; tamże, Karta wpisów 1922/23; Karta wpisowa Waclawa Słonińskiego nr 1398; tamże, Karta wpisów 1923/24; Karta wpisowa Waclawa Słonińskiego nr 1398

³³ APP, Sąd Okręgowy w Poznaniu (dalej: SOP), sygn. 53/1124/0/4/2213, Wykaz stanu służby, k. 2.

unteroficera. 11 sierpnia tego roku w sztabie 14 Dywizji Kawalerii zdał egzamin, dzięki czemu mógł awansować na korneta. Po zwolnieniu z armii rozpoczął pracę w zawodzie prawnika. 6 września 1913 roku został młodszym, a 19 marca następnego roku starszym kandydatem na sędziego przy Sądzie Okręgowym w Warszawie. Kariery w sądownictwie cywilnym nie zrobił, bo na kilka dni przed wybuchem I wojny światowej został zmobilizowany. 14 sierpnia 1914 roku wcielono go do 4 Pułku Dragonów Nowotroicko-Jekatierinosławskich. Uczestniczył w bitwie pod Tannenbergiem (26-30 sierpnia 1914 roku), a następnie w walkach nad Jeziorami Mazurskimi i w Puszczy Piskiej. 10 października 1914 roku walcząc pod Łomżą, został ranny w brzuch. Do jednostki powrócił w styczniu 1915 roku i brał udział w bitwach pod Ełkiem, Myszyńcem, nad Orzycem i pod Przasnyszem. 19 lipca 1915 roku awansował na podporucznika. Walczył nad Dźwiną i w okolicach Rygi. W ostatnim kwartale 1915 roku służył w sztabie 4 Dywizji Kawalerii, gdzie był oficerem do zleceń. Później powrócił do 4 Pułku Dragonów³⁴. Był wielokrotnie odznaczany. Otrzymał order św. Anny 4 stopnia za męstwo (wywiad w Prusach Wschodnich), św. Stanisława 3 stopnia za udział w bitwie pod Przasnyszem, św. Anny 3 stopnia z mieczami za kolejne misje wywiadowcze i św. Stanisława 2 stopnia za odparcie ataku nieprzyjaciela³⁵. W dniach 10-16 kwietnia 1917 roku w Rzeżycy na Łotwie uczestniczył w zjeździe Polaków służących w 5 Armii pod dowództwem gen. Abrahama Drogomirowa. Na zjeździe dyskutowano o kwestii formowania wojska polskiego w Rosji. Podczas obrad długo nie podejmowano decyzji ze względu na destrukcyjną działalność delegatów o skrajnie lewicowych poglądach. Do przełomu doszło dopiero po wygłoszeniu mowy przez porucznika Słonińskiego. Ostatecznie delegaci przyjęli uchwałę, że niezbędne jest wydzielanie Polaków z armii rosyjskiej i tworzenia polskich formacji wojskowych³⁶. W konsekwencji tych wydarzeń 24 kwietnia 1917 roku wybrano go na sekretarza skupiającym Polaków Komitecie Oficerów 5 Armii. 17 maja tego roku powołano go do składu Pułkowego Oficerskiego Sądu Dyscyplinarnego. Kilka tygodni później, w dniach 7-22 czerwca, uczestniczył w obradach I Ogólnego Zjazdu Wojskowych Polaków w Piotrogradzie. 8 lipca tego roku został dowódcą 4 Szwadronu 4 Pułku Dragonów. 18 września otrzymał kolejny awans, tym razem na sztabsrotmistrza. 9 października 1917 roku został przeniesiony do I Korpusu Polskiego³⁷.

Dowódca Korpusu, gen. Józef Dowbor-Muśnicki od razu powierzył mu odpowiedzialne zadanie przyprowadzenia polskich żołnierzy, służących w rosyjskiej 1 Dywizji Kawalerii i deklarujących zamiar wstąpienia do polskiej formacji. Dywizja ta stacjonowała w okolicach Dyneburga. Marian Słoniński przyprowadził do I Korpusu 260 ułanów i 250 koni z rzędami. Wcielono ich do Pułku 3 Ułanów, a Marian otrzymał stanowisko młodszego oficera 6 Szwadronu. W grudniu 1917 roku najprawdopodobniej uczestniczył w II Zjeździe Wojskowych Polaków Frontu Zachodniego w Mińsku, bo został wybrany do Zarządu tej organizacji. Od 11 lutego był czasowo dowódcą pododdziału i uczestniczył z nim w walce z bolszewikami pod Żłobinem. 24 kwietnia 1918 roku został prezesem

³⁴ WBH, CAW, KAPIO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Arkusze ewidencyjno-kwalifikacyjny k. 3; M. Wrzosek, *Słoniński Marian...*, s. 25-26.

³⁵ WBH, CAW, KAPIO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Stan służby, k. 63-64; tamże, Lista kwalifikacyjna, k. 105.

³⁶ M. Wrzosek, *Polskie korpusy wojskowe w Rosji w latach 1917-1918*, Warszawa 1969, s. 51-53; A. Miodowski, *Polityka wojskowa radykalnej lewicy polskiej 1917-1921*, Białystok 2011, s. 72. Na temat zjazdu zob. też: H. Bagiński, *Wojsko Polskie na Wschodzie 1914-1920*, Warszawa 1990, s. 109.

³⁷ M. Wrzosek, *Słoniński Marian...*, s. 26.

Sądu Pułkowego, a od 12 maja tego roku był już stałym dowódcą 6 Szwadronu Pułku 3 Ułanów³⁸. Wiadomo, że w maju 1918 roku matka Stanisława starała się o zwolnienie Mariana z wojska, co mogło być spowodowane trudną sytuacją w Rzeniszowie po pożarze, kiedy to spaliły się zabudowania folwarczne i budynek mieszkalny oraz faktem, że to on był przewidziany przez rodziców do gospodarowania majątkiem ziemskim³⁹. 3 lipca został zdemobilizowany⁴⁰, ale było to związane z sytuacją całego I Korpusu Polskiego, który na skutek wydarzeń rewolucyjnych w Rosji i wojny domowej podporządkował się Radzie Regencyjnej w Warszawie i w konsekwencji dowództwu niemieckiemu. Niemcy widząc zagrożenie w polskiej jednostce na Wschodzie, podjęli decyzję o rozbrojeniu i rozformowaniu I Korpusu Polskiego⁴¹. Marian Słoniński powrócił do domu⁴².

Zygmunt Słoniński po studiach, w latach 1912-1914, pracował w Szpitalu św. Ducha w Warszawie. W swoim życiorysie zamieścił nietypową uwagę stwierdzając, że jako lekarz w Warszawie utrudniał praktyki tym, którzy mimo bojkotu uczelni w zaborze rosyjskim postanowili kontynuować w nich naukę⁴³. Według kilku źródeł w latach 1913-1914 roku pracował także w Turku, gdzie występuje nawet wśród założycieli spółdzielni spożywców⁴⁴. Powołanie do armii rosyjskiej otrzymał 1 sierpnia 1914 roku, czyli zaraz po wybuchu I wojny światowej. Początkowo służył w Zarządzie Sanitarnym w Brześciu Litewskim jako młodszy referent i jednocześnie w szpitalu fortecznym. W sierpniu 1915 roku jego szpital ewakuowano. Zygmunt znalazł się najpierw w Niżnym Nowogrodzie, a następnie w Moskwie. Od maja 1916 roku służył w 31 Dywizji 10 Korpusu, a od października tego roku w 709 Polowym Zapasowym Szpitalu w Mińsku jako starszy ordynator chirurgii w stopniu kapitana. We wrześniu 1917 roku (czyli wcześniej od Mariana) znalazł się w I Korpusie Polskim. Ponieważ brał czynny udział w jego formowaniu, od razu otrzymał przydział do Sztabu gen. Dowbor-Muśnickiego. U boku rotmistrza Władysława Andersa brał udział w walkach z bolszewikami na ulicach Mińska. W styczniu 1918 roku został starszym ordynatorem szpitala polowego 3 Dywizji Strzelców Polskich I Korpusu. W marcu tego roku otrzymał stanowisko lekarza naczelnego 1 Moździerzowego Dywizjonu, a w połowie maja został lekarzem 2 Batalionu 2 Pułku Strzelców⁴⁵. Zygmunta Słonińskiego jako chirurga odnajdujemy na „Liście oficerów służby zdrowia i weterynarzy komenderowanych z Polskiego Korpusu

³⁸ Tamże; A. Miodowski, *Polityka wojskowa radykalnej...*, s. 155.

³⁹ AAN, GCRR, sygn. 2/2/0/15/271, Pismo dyrektora kancelarii do Komisji Wojskowej z dnia 22 maja 1918 r., k. 58; AAN, Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, sygn. 2/13/0/5.1/4254, Zawiadomienie z dnia 5 lutego 1921 r., b.p.

⁴⁰ M. Wrzosek, *Słoniński Marian...*, s. 26.

⁴¹ Tenże, *Polski czyn zbrojny podczas pierwszej wojny światowej 1914-1918*, Warszawa 1990, s. 411-417. Na temat negocjacji w tej sprawie zob. choćby: J. Durka, *Janusz Radziwiłł 1880-1967. Biografia polityczna*, Warszawa 2011, s. 70-75.

⁴² W. Froch, *Dzieje Rzeniszowa i Markowic od średniowiecza...*, s. 142-143.

⁴³ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Zygmunt, sygn. Odrzuc. 04.12.1933, Kwestionariusz Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości, b.p.

⁴⁴ G. Mazur, *Generał Mieczysław Smorawiński. Syn ziemi turkowskiej i kaliskiej*, Turek 2012, s. 9; L.L. Kruszyński, *Miasto Turek i okolica podczas okupacji niemieckiej (1914-1918 r.)*, [w:] L.L. Kruszyński, *Zbiór prac*, oprac. B. Stachowiak, Turek 2007, s. 83; A.J. *Spółdzielcy przez dziejowe zawieruchy*, „Echo Turku” 2003, nr 49, s. 5.

⁴⁵ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Zygmunt, sygn. 19189 AP, Karta ewidencyjna, b.p.; tamże, sygn. Odrzuc. 04.12.1933, Kwestionariusz Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości, b.p.

dla objęcia posad w armii polskiej⁴⁶. We wrześniu 1918 roku, po rozwiązaniu I Korpusu Polskiego odkomenderowano go do niemieckiego lazaretu w Warszawie, gdzie kształcił się w leczeniu chorób nosa, uszu i gardła⁴⁷.

MARIAN, ZYGMUNT, JAN I WACŁAW W OBRONIE NIEPODLEGŁEJ RZECZYPOSPOLITEJ

Marian Słoniński po powrocie do domu otrzymał posadę sędziego śledczego w Sosnowcu⁴⁸. Popracował na tym stanowisku zaledwie kilka miesięcy, bo już 11 listopada 1918 roku wstąpił do Wojska Polskiego i wziął udział w rozbrajaniu Niemców w Sosnowcu. Z rozkazu dowódcy Okręgu Będzin zorganizował w Sosnowcu szwadron ułanów (130 koni) i rozbroił w Zagłębiu Dąbrowskim Czerwoną Gwardię, za co później dostał oficjalną pochwałę. W grudniu 1918 r. zorganizowany przez Mariana oddział jazdy został wcielony do 3 Pułku Ułanów⁴⁹. Według ustaleń Aleksandra Smolińskiego szwadron ten pierwotnie otrzymał numer szósty, później numer piąty, a w kwietniu 1919 roku po przemianowaniu 4 Szwadronu w Szwadron Zapasowy pułku stał się on 4 Szwadronem⁵⁰. Marian od 1 marca 1919 roku już w randze rotmistrza, stojąc na czele sformowanego przez siebie szwadronu, brał udział w walkach z Ukraińcami, a następnie w wojnie polsko-sowieckiej. Otrzymywał bardzo dobre opinie przełożonych. W jednej z nich czytamy: „w boju wybitnie odważny, rzutki, świetnie odnajdujący się w sytuacji”⁵¹. Powrócił jednak na krótki czas do Rzeniszowa, żeby uregulować sprawy związane z folwarkiem. 1 października 1919 roku podpisał z delegatem Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych umowę dzierżawy majątku Rzeniszów, o obszarze 45 morgów (czyli ok. 25,20 hektarów), obowiązującą do 1 września 1920 roku⁵² (co stanowiło jedynie część dzierżawionego wcześniej majątku, bo resztę wydzierżawiono kandydatom na nowonabywców parceli⁵³). Razem z Marianem w 3 Pułku Ułanów służyło dwóch jego młodszych braci. Wiadomo, że w 1919 roku Jan, jeszcze jako kleryk, zgłosił się ochotniczo do Wojska Polskiego i dołączył do organizowanego przez brata szwadronu. Następnie uczestniczył w walkach⁵⁴, ale niestety nie udało się odszukać bardziej szczegółowych informacji na ten temat.

⁴⁶ AAN, GCRR, sygn. 2/2/0/15/271, Lista oficerów służby zdrowia i weterynarzy komenderowanych z Polskiego Korpusu dla objęcia posad w armii polskiej. Załącznik do pisma gen. Józefa Dowbór-Muśnickiego do Rady Regencyjnej w Warszawie z dnia 7 maja 1918 r., k. 44-45.

⁴⁷ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Zygmunt, sygn. 19189 AP, Karta ewidencyjna, b.p.

⁴⁸ Pozostawał jeszcze później w służbie czynnej, ale na urlopie, zob. WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Odpis pisma z Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 1919 r., k. 48; tamże, Wniosek nominacyjny, k. 68.

⁴⁹ Tamże, Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, k. 21; tamże, Wykaz orderów i pochwał płk. dypl. Mariana Słonińskiego, k. 154; *Sztab Generalny WP. Rozkaz nr 58 z dnia 16 grudnia 1918 r.*, [w:] *Front Wschodni 8 X 1918-31 XII 1919. Dokumenty operacyjne. Część I (8 X 1918-6 II 1919)*, oprac. G. Nowik, D. Koreś i inni, Warszawa 2021, s. 495; B. Dobrzyński, *Zarys historii wojennej 3-go Pułku Ułanów*, Warszawa 1929, s. 12; A. Smoliński, *Jazda Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 12 X 1918 r. do 25 IV 1920 r.*, Toruń 1999, s. 32.

⁵⁰ Tamże, s. 52, 178, 194, 227.

⁵¹ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Tymczasowa lista kwalifikacyjna dla oficerów z dnia 11 grudnia 1920 r., k. 79.

⁵² AAN, Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, sygn. 2/13/0/5.1/4254, Umowa dzierżawna z 1 października 1919 r., b.p.

⁵³ Tamże, Pismo naczelnika Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych do Głównego Zarządu Dóbr Państwowych z dnia 6 grudnia 1919 r., b.p.

⁵⁴ W. Froch, *Dzieje Rzeniszowa i Markowic (1918-1945)*..., s. 10-11.

14 lipca 1920 roku jako ochotnik na wojnę poszedł też Wacław i służył do 26 lub 27 października tego roku. Jak już wspomniano, walczył w szeregach 3 Pułku Ułanów⁵⁵.

Bez wątpienia najlepiej udokumentowana jest służba wojskowa Mariana. Brał on udział m.in. w walkach o Baranowicze, Łuniniec, Łagiszyn i Słuck⁵⁶. Jako jeden z pierwszych oficerów 3 Pułku Ułanów, za udział w bitwie pod Jakimowską Słobodą, otrzymał Order Virtuti Militari. W uzasadnieniu wniosku napisano:

Dnia 17 III 20 r. podczas bitwy pod wsią Słobodą Jakimowską, dowodził tyralierą spieszonych 3-go, 4-go i technicznego szwadronów atakujących wieś od strony południowo-wschodniej. Na pomoc por. Słonińskiemu dowódca 1-go baonu 15 p[ułku] p[iechoty] kapitan Zawadzki przyprowadził 3-cią komp[anię], którą osobiście dowodził, lecz wkrótce kap[itan] Zawadzki został zabitym, wtedy por. Słoniński przyłączył kompanię, w której nie było ani jednego oficera do swojej tyralieri i mając już około 30% strat w rannych i zabitych poprowadził swój oddział do ataku na bagnety i zdobył wschodnią część wsi biorąc 10 k[arabinów] m[aszynowych] i około 100 jeńców. Część zachodnią wsi Jakimowskiej jednocześnie zaatakował i zdobył 2-gi Pułk Strzelców Wielkopolskich (wieś Jakimowska ma około 3 wiorst na długość)⁵⁷.

Jeden z dowódców potwierdził to pisząc:

[Słoniński] Jest doskonałym oficerem frontowym. Odznacza się odwagą osobistą i umiejętnie kieruje powierzonymi mu oddziałami. W wielu bitwach odznaczył się bardzo. W bitwie pod Jakimowską Słobodą szedł ciągle w tyralierze, mając 50% strat osobiście poprowadził oddział na bagnety⁵⁸.

15 lipca 1920 roku awansował na majora i nadal pełnił funkcję dowódcy szwadronu⁵⁹. Miesiąc później ponownie wykazał się bohaterstwem i po raz drugi został przedstawiony do Krzyża Virtuti Militari. Tym razem w szczegółowym opisie czynu czytamy:

Dnia 20 sierpnia 1920 r. major Słoniński, dowodząc szwadronem w bitwie pod wsią Daszą w konnym szyku, zaatakował nieprzyjaciela, który w sile dwóch kompanii piechoty zajmował pozycje na wzgórzach przed wsią. We wsi Dasze stały trzy baterie bolszewickie i tabory. Major Słoniński, na czele rozwiniętego w ławę szwadronu, pomimo morderczego ognia nieprzyjacielskiego, dopadł do pierwszej linii tyralieri bolszewickiej. W szarży część bolszewików została zarąbana, reszta rzuciła się zaś do ucieczki. Druga linia nieprzyjacielska stawiała zacięty opór lecz również została w szarży rozbita i rozproszona. Szwadron, na karkach nieprzyjaciół, wpadł do wsi, zdobywając znajdujące

⁵⁵ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Wacław Tytus, sygn. 14370 AP, Wniosek awansowy, b.p.; APP, SOP, sygn. 53/1124/0/4/2213, Wykaz stanu służby, k. 3.

⁵⁶ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Marian, sygn. VM I.482.22-1543, Wniosek na odznaczenie orderem Virtuti Militari z dnia 31 sierpnia 1920 r., k. 14.

⁵⁷ Tamże, Wniosek na odznaczenie orderem Virtuti Militari z dnia 25 marca 1920 r., k. 6.

⁵⁸ Tamże, k. 7.

⁵⁹ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Arkusz ewidencyjno-kwalifikacyjny, k. 4; *Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. [Rozkaz do Dowództwa 3 Armii z dnia 25 lipca 1920 r., [w:] Bitwa lwowska 25 VII-18 X 1920, Dokumenty operacyjne. Część I (25 VII – 5 VII)]*, red. M. Tarczyński, Warszawa 2002, s. 51.

się tam dziesięć armat i olbrzymie tabory nieprzyjacielskie. W akcji tej major Słoniński, prowadząc osobiście szwadron, dał dowody niezwykłego męstwa i odwagi oraz umiejętności prowadzenia powierzonego mu oddziału⁶⁰.

Od listopada 1920 roku był zastępcą dowódcy 3 Pułku Ułanów⁶¹. Jego odwagę i „ułańską fantazję” przyrównywano do cech charakteryzujących postacie z sienkiewiczowskich powieści. Był człowiekiem o bystrym umyśle, „w lot chwycił sens i sedno rzeczy”. Cechowała go też tolerancja i łatwość zjednywania sobie przyjaciół. Wszelkie rozmowy potrafił prowadzić wesoło, ale bez bagatelizowania tematu. Jego bohaterska postawa i wysiłek fizyczny miały swoją cenę. Słoniński doznał kontuzji kręgosłupa, która z czasem pogłębiała się⁶².

Służba wojskowa Zygmunta przebiegała według zupełnie innego schematu. Najstarszy z braci Słonińskich był lekarzem-ochotnikiem. Do tworzącego się Wojska Polskiego wstąpił 1 listopada 1918 roku. 6 listopada tego roku w uzupełnieniu do Rozporządzenia z dnia 4 listopada tego roku Ministerstwa Spraw Wojskowych jako lekarz kapitan doktor otrzymał przydział do Sztabu Pułku Okręgowego w Częstochowie⁶³. Uczestniczył w rozbrajaniu Niemców i Austriaków na terenie Kongresówki⁶⁴. Od listopada 1918 roku do połowy stycznia 1919 roku otrzymywał różne przydziały z rozkazu Departamentu Sanitarnego Ministerstwa Spraw Wojskowych, związane z przejmowaniem inwentarza szpitalnego od Austriaków w Dęblinie i od Niemców w Żyrardowie. Od stycznia do końca lutego 1919 roku pracował w Szpitalu Wojskowym w Lublinie jako ordynator chirurgii, a od połowy marca do połowy maja 1919 roku jako ordynator chirurgii w Szpitalu Garnizonowym w Częstochowie. Później do końca maja 1920 roku był komendantem Szpitala Polowego nr 302, a od końca czerwca tego roku był komendantem Szpitala Wojskowego we Wrześni. W opinii przełożonego: „Jako lekarz zasługuje na uznanie za pilność w wykonywaniu swych czynności. Sumienny, pilny, energiczny”⁶⁵.

Zakończył służbę wojskową w lutym 1922 roku. Odszedł ze stopniem majora rezerwy. Został członkiem Związku Rezerwistów⁶⁶.

W CZASIE POKOJU (1921-1939)

Zygmunt zamieszkał w Poznaniu przy Wąłach Zygmunta Augusta (dzisiaj ulica Tadeusza Kościuszki) 10a m. 8. 12 października 1923 roku w Poznaniu obronił pracę doktorską. Był założycielem i lekarzem naczelnym Lekarskiego Pogotowia Ratunkowego im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Poznaniu. Został członkiem Zarządu Polskiego

⁶⁰ WBH, CAW, KAPiO, sygn. VM I.482.22-1543, Wniosek na odznaczenie orderem Virtuti Militari z dnia 31 sierpnia 1920 r., k. 11.

⁶¹ Tamże, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Arkusz ewidencyjno-kwalifikacyjny, k. 4.; M. Wrzosek, *Wojsko Polskie i operacje wojenne lat 1918-1921*, Białystok 1988, s. 224.

⁶² Janusz Cz., *Ś.p. płk. dypl. M. Słoniński*, „Polska Zbrojna” 1936, nr 117, s. 6.

⁶³ *Rozporządzenie w uzupełnieniu Rozporządzenia nr 194*, „Dziennik Rozporządzeń Ministerstwa Spraw Wojskowych” 1918, nr 4 z 12 listopada, s. 32-33; WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Zygmunt, sygn. Odrzuc. 04.12.1933, Kwestionariusz Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości, b.p.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Zygmunt, sygn. 19189 AP, Karta ewidencyjna, b.p.

⁶⁶ *Czy wiesz kto to jest...*, s. 676-677; WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Zygmunt, sygn. Odrzuc. 04.12.1933, Kwestionariusz Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości, b.p.

Czerwonego Krzyża, a także sekretarzem Wydziału Lekarskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu⁶⁷. Brał udział w różnych akcjach charytatywnych⁶⁸.

Marian po zakończeniu wojny kontynuował karierę wojskową. Służył w inspektoracie jazdy, skończył wyższe studia wojskowe – II Kurs Wyższej Szkoły Wojennej (1921-1923), która posiadała status szkoły akademickiej. Żeby dostać się na te studia, musiał zdać egzamin z wiedzy ogólnej i taktyki, posiadać nienaganną służbę oficerską i czteroletni okres służby na froncie. Na ten elitarny kurs przyjęto tylko 60 oficerów. Słoniński zaprzyjaźnił się wtedy z późniejszym generałem Zdzisławem Przyjałkowskim, a także (wtedy lub wcześniej) z Witosławem Porczyńskim, późniejszym szefem Sztabu DOK V w Krakowie⁶⁹. 19 maja 1923 r. komendant szkoły, gen. dyw. Aureli Serda-Teodorski sporządził tajny opis, w którym przedstawił Słonińskiego w sposób następujący: „Doskonały oficer, silny, wyrobiony charakter, żywy umysł, łatwość decyzji, nadaje się na szefa Sztabu wielkiej jednostki konnicy, pracowity, sumienny, ambitny, dobre formy towarzyskie”⁷⁰.

Słoniński otrzymał tytuł oficera Sztabu Generalnego i 18 września 1923 r. został pierwszym oficerem w Generalnym Inspektoracie Jazdy. Od 1 listopada tego roku do 15 września 1924 roku służył w Inspektoracie Jazdy przy Inspektoracie Armii nr 1 i przez jakiś czas jednocześnie, bo od 25 lipca do 10 września 1924 roku był szefem Sztabu 1 Dywizji Kawalerii. 10 września 1924 roku otrzymał funkcję szefa Sztabu 3 Dywizji Kawalerii w Poznaniu. 1 grudnia tego roku awansował na podpułkownika Sztabu Generalnego. Od 12 kwietnia do 10 lipca 1926 roku, czyli też w czasie, kiedy doszło do przewrotu majowego, przebywał na kursie doskonalącym dla oficerów sztabowych kawalerii w Obozie Szkolnym Kawalerii⁷¹. Przyjaciół Słonińskiego, Marian Romeyko uważał, że miał on krytyczne zdanie na temat porządków w armii po przewrocie majowym. Podczas wspólnego spotkania miał stwierdzić, że pułki kawalerii są inspekcjonowane przez osoby niekompetentne. Jako przykład opisał sytuację, kiedy to w jednej dywizji do sześciu pułków kawalerii przybyło czterech różnych inspektorów, którzy nie byli kawalerzystami, a każdy z nich miał inne swoje uwagi i wytyczne⁷².

1 lipca 1927 roku został wyznaczony na dowódcę 1 Pułku Ułanów Krechowieckich. Funkcję objął 24 lipca tego roku. Dowodził pułkiem przez 3 lata (czasowo też 11 Brygadą Kawalerii). 1 stycznia 1929 roku został mianowany pułkownikiem⁷³. W tym czasie był już bardzo chory:

⁶⁷ Tamże; *Czy wiesz kto to jest...*, s. 676-677.

⁶⁸ Choćby: *Lawina nasza rośnie...*, „Dziennik Poznański” 1925, nr 293, s. 3.

⁶⁹ M. Romeyko, *Przed i po maju*, T. I, Warszawa 1967, s. 134-135; M. Bielski, *Gen. Bryg. Zdzisław Wincenty Przyjałkowski (1892-1971). Ostatni dowódca 15. Dywizji Piechoty*, „Kronika Bydgoska” 2013, t. XXXIV, s. 75-76; A. Wszendyrówny, *III kurs Wojennej Szkoły Sztabu Generalnego (II kurs Wyższej Szkoły Wojennej) w budowie bezpieczeństwa państwa (1921-1923)*, „Bellona” 2017, nr 1, s. 101-128.

⁷⁰ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Opis tajny z dnia 1 września 1923 r., k. 146.

⁷¹ Tamże, Arkusze ewidencyjno-kwalifikacyjny, k. 3-4; J. Szlasyński, *Dowódcy 1 Pułku Ułanów Krechowieckich...*, s. 136-137.

⁷² M. Romeyko, *Przed i po maju*, T. II, Warszawa 1967, s. 64.

⁷³ WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Arkusze ewidencyjno-kwalifikacyjny, k. 4; J. Szlasyński, *Dowódcy 1 Pułku Ułanów Krechowieckich...*, s. 138-139; tenże, *1 Pułk Ułanów Krechowieckich im. płk. Bolesława Mościckiego*, Augustów-Suwałki 2015, s. 141; tenże, *1 Pułk Ułanów Krechowieckich w Augustowie (1921-1939)*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2011, nr 4, s. 61-62.

Ciężko ranny, a następnie kontuzjowany podczas wojen, cierpiał [...] pułk. Słoniński na brak zdrowia. Lekarze zabraniali mu stanowczo jazdy konnej, a nawet chodzenia. Odrzucając propozycje przejścia na służbę w administracji państwowej, znakomity kawalerzysta trwał na swoim posterunku ułańskim, skracając przez to życie, a z prawdziwym heroizmem traktując bolesny bezwład ciała. Podczas manewrów patrzył pułk ze wzruszeniem i podziwem na pułkownika, którego trzeba było sadzać na konia i który potem przebywał olbrzymie marsze w siodle, cierpiąc nadludzką, a jednak spokojnie i pogodnie dowodząc operacjami i kierując gospodarką pułku⁷⁴.

10 września 1930 roku, ze względu na zły stan zdrowia przeszedł do Ministerstwa Spraw Wojskowych na stanowisko zastępcy szefa Departamentu Kawalerii. Funkcję tę pełnił do 27 stycznia 1932 roku. Później pozostawał w dyspozycji szefa Biura Personalnego Ministerstwa Spraw Wojskowych i znalazł się jeszcze w składzie Oficerskiego Trybunału Orzekającego⁷⁵. Poruszał się przy pomocy dwóch lasek, a kontuzja przysparzała mu coraz większych cierpień⁷⁶. Mimo tego starał się pracować. W 1934 roku w „Przeglądzie Kawaleryjskim” opublikował artykuł *Działanie korpusu kawalerii rosyjskiej generała Nowikowa w jesieni 1914 r.*⁷⁷, a w 1935 roku *Działania korpusu kawalerji sowieckiej Gaja w lipcu i sierpniu 1920 r.*⁷⁸.

Pułkownik dyplomowany Marian Słoniński zmarł 21 kwietnia 1936 roku w Szpitalu Okręgowym w Poznaniu. Nabożeństwo żałobne odbyło się w Kościele Garnizonowym, a pochowany został na cmentarzu wojskowym w Poznaniu⁷⁹.

Otrzymał wiele orderów i odznaczeń. O Orderze Virtuti Militari 5 klasy już wyżej wspomniano. Otrzymał też Krzyż Niepodległości, wspominany Krzyż Walecznych czterokrotnie, ponadto: Złoty Krzyż Zasługi, Medal Pamiątkowy Za Wojnę 1918-1921, Medal Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości. Odznaczono go też belgijskim Krzyżem Kawalerskim Orderu Leopolda II, Médaille Interalliée (Medal Międzyaliantów) za służbę w I Korpusie Polskim, a także jugosłowiańskim Orderem Świętego Sawy 3 klasy⁸⁰.

Trzeci z braci, Jan w 1921 roku otrzymał święcenia kapłańskie i został wikariuszem w Dąbrowie Górniczej. W 1931 roku objął stanowisko administratora parafii w miejscowości Białogon⁸¹. Popierał rozwój straży pożarnych. W relacji z 1932 roku czytamy:

⁷⁴ St., Str.-Wojt., *Ś.p. pułk. Marjan Słoniński*, „Kurjer Warszawski” 1936, nr 121, s. 18.

⁷⁵ J. Szlaszyński, *Dowódcy I Pułku Ułanów Krechowieckich...*, s. 139.

⁷⁶ Janusz Cz., *Ś.p. płk. dypl. M. Słoniński*, „Polska Zbrojna” 1936, nr 117, s. 6; M. Romeyko, *Przed i po maju*, T.II..., s. 433.

⁷⁷ M. Słoniński, *Działanie korpusu kawalerii rosyjskiej generała Nowikowa w jesieni 1914 r.*, „Przegląd Kawaleryjski” 1934, nr 2, s. 145-170.

⁷⁸ Tenże, *Działania korpusu kawalerji sowieckiej Gaja w lipcu i sierpniu 1920 r.*, „Przegląd Kawaleryjski” 1935, nr 11, s. 507-550.

⁷⁹ WBH, CAW, KAPIO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Dokument śmierci, k. 91; [Nekrolog Mariana Słonińskiego], „Polska Zbrojna” 1936, nr 112 z 24 kwietnia, s. 4; [Nekrolog Mariana Słonińskiego], „Polska Zbrojna” 1936, nr 111 z 23 kwietnia, s. 4; [Podziękowania od rodziny dla uczestników uroczystości pogrzebowych i zdjęcie Mariana Słonińskiego], „Polska Zbrojna” 1936, nr 119 z 1 maja, s. 4.

⁸⁰ WBH, CAW, KAPIO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Roczne uzupełnienie listy kwalifikacyjnej za rok 1928, k. 97; tamże, Roczne uzupełnienie listy kwalifikacyjnej za rok 1926; tamże, Wykaz orderów i pochwał płk. dypl. Mariana Słonińskiego, k. 154; tamże, Rubryka 22 – Odznaczenia i pochwały, k. 157.

⁸¹ AAN, Urząd ds. Wyznań, sygn. 127/143, Charakterystyka Jana Słonińskiego, wykonana przez inspektora wojewódzkiego z Wydziału do spraw Wyznań w Poznaniu Kazimierza Jędraszaka z dnia

W dniu 12.VI. r. b. odbyły się w Białogonie, Okręgu Kieleckiego, Zjazd i Rejonowe Zawody Konkursowe dla straży pożarnych z rejonów Niewachłów, Piekoszów i Łopuszno. Ogółem na Zjazd przybyło 9 drużyn w ilości 190 osób. Zawody poprzedzono nabożeństwem, które odprawił ks. proboszcz Słoniński, wygłaszając podniosłe kazanie, w którym, analizując rolę straży w pracy społecznej, w serdecznych słowach pasterskich wskazywał dalsze drogi, jakimi winni kroczyć strażacy, jako współwyznawcy i obywatele. Podniosłe kazanie, jakie wygłosił ks. proboszcz Słoniński, wywarło na wszystkich słuchaczy głębokie wrażenie. Po czym po odbytej defiladzie na placu fabrycznym odbyły się zawody pomiędzy przybyłymi drużynami, które dokładały wszystkich sił, aby zdobyć palmę pierwszeństwa w Rejonie⁸².

Od 1934 roku był kapelanem Wojska Polskiego i pełnił obowiązki proboszcza wojskowej parafii Warszawa 3 przy Kościele pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Zachowały się relacje z uroczystości z jego udziałem. 4 listopada 1936 roku wygłosił kazanie podczas uroczystego wręczenia Batalionowi Stołecznemu sztandaru, ufundowanego przez Zarząd Miasta st. Warszawy. 18 maja 1939 roku w Ciechanowie podczas święta pułkowego Pułku Ułanów im. Marszałka Śmigłego-Rydza wygłosił kazanie po mszy odprawionej przez biskupa Józefa Gawlinę. Do wybuchu wojny został szefem duszpasterstwa 28 Dywizji Piechoty Armii Łódź⁸³. Jego macierzystym pułkiem był 1 Pułk Szwolężerów Józefa Piłsudskiego⁸⁴.

Najmłodszy z braci, Waclaw, po zdaniu matury studiował prawo na Uniwersytecie Poznańskim i najpewniej już tam mieszkał (z rodzicami przy ul. Działyńskich 9)⁸⁵, chociaż według informacji urzędowych do 14 czerwca 1921 roku był zameldowany w Częstochowie⁸⁶. Po skończeniu studiów rozpoczął karierę prawniczą. Od 13 grudnia 1926 roku jako egzaminowany aplikant został asesorem sądowym w Okręgu Sądu Apelacyjnego w Poznaniu⁸⁷. W 1927 roku krótko pracował jako asesor sądowy w Sądzie Powiatowym w Kościanie, a następnie został przeniesiony do Sądu Powiatowego w Poznaniu. 2 października 1928 roku minister sprawiedliwości mianował go sędzią grodzkim w Poznaniu, a 21 grudnia 1929 roku został oddelegowany do Sądu Apelacyjnego w Poznaniu. Od 6 maja 1930 roku rozpoczął pracę jako sędzia Sądu Okręgowego w Poznaniu⁸⁸. W tym roku otrzymał też awans na porucznika rezerwy. W 1932 roku

⁸² *Z działalności Okręgów. Okręg Kielce, „Życie Strażackie” 1932, nr 7, s. 54.*

⁸³ W.K. Cygan, W.J. Wysocki, *„Kampania polska” 1939 roku (kampania wrzesniowo-październikowa, [w:] Kapelani wrzesniowi. Służba duszpasterska w Wojsku Polskim w 1939 r., Dokumenty, relacje, opracowania, red. W.J. Wysocki, Warszawa 2001, s. 83-84; P. Marszałek E. Smigły-Rydz na święcie pułku ulanów w Ciechanowie, „Monitor Polski” 1939, nr 114, s. 3-4; Wręczenie baonowi stołecznemu chorągwi, „Monitor Polski” 1936, nr 258, s. 3.*

⁸⁴ J. Słoniński, *Byłem kapelanem Twierdzy Modlin, [w:] Wspomnienia kapelanów wojskowych 1939-1945, red. J. Humeński, Warszawa 1969, s. 134.*

⁸⁵ AUAM, WPE, sygn. 103d/1612, Dyplom Nauk Prawnych Waclawa Słonińskiego; tamże, Karta wpisów 1921/22; Karta wpisowa Waclawa Słonińskiego nr 1398; tamże, Karta wpisów 1922/23; Karta wpisowa Waclawa Słonińskiego nr 1398; tamże, Karta wpisów 1923/24; Karta wpisowa Waclawa Słonińskiego nr 1398.

⁸⁶ APP, AmP, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 470.

⁸⁷ *Ruch służbowy w sądownictwie, „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości” 1927, nr 3, s. 42.*

⁸⁸ APP, SOP, sygn. 53/1124/0/4/2213, Korespondencja w sprawie zatrudnienia Waclawa Słonińskiego, k. 51-72, 108; WBH, CAW, KAPIO, Słoniński Waclaw Tytus, sygn. 14370 AP, Pismo Starosty

został powołany na sześciotygodniowe ćwiczenia do 15 Pułku Ułanów w Poznaniu⁸⁹, a w 1934 roku na czterotygodniowe⁹⁰. Po powrocie z tych ostatnich zaczął pracować zastępczo jako sędzia w Sądzie Apelacyjnym w Poznaniu⁹¹. W 1936 roku podporucznik Waclaw Słoniński został powołany na kurs dowódców szwadronów dla oficerów rezerwy przy 5 Pułku Ułanów Zaslawskich w Ostrołęce⁹². Po ukończeniu tego kursu otrzymał awans na porucznika rezerwy⁹³. W sądzie był osobą bardzo cenioną. W opinii przełożonego:

Co do kwalifikacji [do objęcia stanowiska sędziego apelacyjnego] to posiada dobre zdolności, dobrą i trafną orientację. W służbie gorliwy i sumienny. Wykazał tak w sprawach cywilnych jak i karnych dobre, częściowo bardzo dobre wiadomości. Z usposobienia spokojny, zrównoważony i taktowny. Prowadzenie się wzorowe. Stan zdrowia bardzo dobry⁹⁴.

Jako dowódca plutonu od 16 sierpnia do 11 września 1937 roku odbył w 15 Pułku Ułanów ćwiczenia. Według przełożonych był to: „Oficer o dużym poczuciu honoru i godności oficera rezerwy. Fizycznie dość silny. Inteligencja b[ardzo] duża. Dobry kolega i b[ardzo] dobrze wyrobiony towarzysko”⁹⁵.

10 marca 1937 roku minister opieki społecznej mianował go członkiem Trybunału dla Spraw Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu⁹⁶. 8 stycznia 1938 roku otrzymał Brązowy Medal za Długoletnią Służbę⁹⁷. 16 lipca 1938 roku został mianowany sędzią apelacyjnym w Poznaniu, a urzędowanie rozpoczął 4 sierpnia tego roku⁹⁸.

Grodzkiego Poznańskiego do Dowództwa 15 Pułku Ułanów z dnia 28 lutego 1936 r., b.p.; Ruch służbowy. Dodatek do „Dziennika Urzędowego Ministerstwa Sprawiedliwości” 1930, nr 14, s. 150.

⁸⁹ APP, SOP, sygn. 53/1124/0/4/2213, Pismo sędziego Sądu Okręgowego Waclawa Słonińskiego do prezesa Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 11 kwietnia 1932 r., k. 74; *Dzieje 15 Pułku Ułanów Poznańskich (1 Pułku Ułanów Wielkopolskich)*, red. J.S. Tym, Poznań-Warszawa 2025, s. 608. Waclaw Słoniński był też członkiem Towarzystwa b. Żołnierzy 1 Pułku Ułanów Wielkopolskich (15. Pułku Ułanów Poznańskich), zob.: *Zarys historii powstania Towarzystwa b. Żołnierzy 1 Pułku Ułanów Wielkopolskich (15. Pułku Ułanów Poznańskich) oraz Lista członków Towarzystwa*, przygot. T. Jeziorowski, Poznań 2000, s. 45.

⁹⁰ APP, SOP, sygn. 53/1124/0/4/2213, Pismo sędziego Sądu Okręgowego Waclawa Słonińskiego do prezesa Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 30 maja 1934 r., k. 84.

⁹¹ Tamże, Pismo sędziego Waclawa Słonińskiego do prezesa Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 29 czerwca 1934 r., k. 87.

⁹² Tamże, Pismo sędziego Sądu Okręgowego Waclawa Słonińskiego do prezesa Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 16 maja 1936 r., k. 98; tamże, Zaświadczenie z dnia 15 maja 1936 r., k. 100.

⁹³ R. Rybka, K. Stepan, *Awanse oficerskie w Wojsku Polskim 1936-1939*, Warszawa 2021, s. 619.

⁹⁴ APP, SOP, sygn. 53/1124/0/4/2213, Pismo do prezesa Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 29 grudnia 1936 r., k. 108-109.

⁹⁵ WBH, CAW, KAPIO, Słoniński Waclaw Tytus, sygn. 14370 AP, Roczna lista kwalifikacyjna za rok 1937 z dnia 18 września 1937 r., b.p.

⁹⁶ APP, SOP, sygn. 53/1124/0/4/2213, Pismo prezesa Sądu Apelacyjnego w Poznaniu do prezesa Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 31 marca 1937 r., k. 110.

⁹⁷ Tamże, Odpis dyplomu z dnia 30 maja 1938 r., k. 117.

⁹⁸ Tamże, Pismo prezesa Sądu Apelacyjnego do prezesa Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 4 sierpnia 1938 r., k. 122; *Ruch służbowy*, „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości” 1938, nr 8, s. 111.

W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ

Na temat udziału żyjących już tylko trzech braci Słonińskich w II wojnie światowej wiadomo dużo mniej niż o ich wkładzie w walki o kształt II Rzeczypospolitej. Zygmunt w 1939 roku otrzymał przydział mobilizacyjny do 7 Szpitala Okręgowego. Według istniejących opracowań dostał się do niewoli sowieckiej i został zamordowany przez NKWD wiosną 1940 roku w Charkowie⁹⁹. Nie ma jednak pewności, czy wpis nie powstał w wyniku pomyłki. Po wojnie bowiem w „Głosie Wielkopolskim” ukazało się ogłoszenie, że „Dr med. Słoniński Zygmunt, specjalista chorób wewnętrznych powrócił i przyjmuje od godz. 10-12-tej i od 16-18-tej. Wały Zygmunta Augusta 10a m.8” (jest to adres Zygmunta Słonińskiego podawany podczas starań o Medal lub Krzyż Niepodległości)¹⁰⁰. Znajdujemy go też w spisie pochowanych na poznańskim Cmentarzu Komunalnym nr 2 w Poznaniu na Junikowie: „Zygmunt Słoniński, urodzony 16 kwietnia 1890, zmarły 29 maja 1967 (wiek 77)”¹⁰¹. Kwestia ta niewątpliwie wymaga wyjaśnienia, dalszej kwerendy archiwalnej lub potwierdzenia przez żyjących członków rodziny.

Ksiądz Jan już w marcu 1939 roku otrzymał przydział na szefa duszpasterstwa w 8 Dywizji Piechoty, która wchodziła w skład Armii Łódź. 26 sierpnia, czyli na kilka dni przed wybuchem wojny, wymaszerował wraz z jednostką z Warszawy w okolice Wielunia, gdzie zorganizowano kwatery. Był świadkiem bombardowania Wielunia 1 września 1939 roku. Do jego obowiązków należało przeprowadzenie pochówku poległych żołnierzy, np. na cmentarzu w Konopnicy wspólnie z ks. Franciszkiem Szubą odprawił uroczystość pogrzebową dla 54 żołnierzy z 72 Pułku Piechoty. Wraz ze Sztabem swojej dywizji wycofał się najpierw do Łodzi, a następnie do Warszawy. Po kilku dniach jego jednostka otrzymała rozkaz przedarcia się do Modlina, co wykonano z wielkim trudem. Ks. Jan Słoniński został kapelanem Twierdzy „Modlin”. Obrona Modlina była jedną z największych bitew tej kampanii. Twierdza była bombardowana, trwał ostrzał artyleryjski. Było wielu poległych. Ks. Jan Słoniński wspierał walczących żołnierzy wspólną modlitwą, przeprowadzał pochówki zabitych w zbiorowych mogiłach. Za dzielną postawę w czasie walk otrzymał Krzyż Walecznych. Po klęsce trafił do obozu jenieckiego Soldau w Działdowie. Po uwolnieniu wrócił do domu, ale kilka dni później został przez Niemców aresztowany i umieszczony w transporcie kolejowym do Niemiec. W czasie podróży uciekł do Warszawy i trafił do konspiracji. Płk dr Teofil Kucharski wpisał go na listę personelu Szpitala Ujazdowskiego jako opiekuna chorych. Ks. Jan został kapelanem polskiego podziemia zbrojnego, brał udział w zaprzysięganiu nowych żołnierzy do Związku Walki Zbrojnej. Prawdopodobnie w 1940 roku otrzymał nominację na proboszcza w Parafii pw. Św. Mikołaja w Nakle koło Lelowa, ale pracę tam rozpoczął później, być może dopiero w czerwcu 1941 roku. Tutaj także współpracował z konspiracją, nosił pseudonim „Wnuk”. Jak wspominał, był kapelanem niemal wszystkich organizacji wojskowych działających na terenie jego parafii i okolic (najpewniej ZWZ/Armia Krajowa i Bataliony Chłopskie)¹⁰².

⁹⁹ *Słoniński Zygmunt*, [w:] *Charków. Księga cmentarna...*, s. 495; Muzeum Katyńskie w Warszawie, Zbiory, sygn. MK 1468 IC.

¹⁰⁰ „Głos Wielkopolski” 1945, nr 102, s. 4; WBH, CAW, KAPIO, Słoniński Zygmunt, sygn. Odrzuc. 04.12.1933, Kwestionariusz Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości, b.p.

¹⁰¹ Zygmunt Słoniński, [w:] Find a Grave, <https://www.findagrave.com/memorial/267486700/zygmunt-sloninski> [dostęp: 20.02.2025].

¹⁰² AAN, Urząd ds. Wyznań, sygn. 127/143, Charakterystyka Jana Słonińskiego..., k. 17; J. Słoniński, *Byłem kapelanem Twierdzy Modlin...*, s. 134-137; W.K. Cygan, W.J. Wysocki, „Kampania polska” 1939 roku..., s. 122; A. Jagodzińska, *Martyrologia (martyria) duchowieństwa i elit polskich w niemieckim*

Jego młodszy brat, Waclaw najpewniej też brał udział w walkach w obronie ojczyzny w 1939 roku. Z artykułu opublikowanego po śmierci jego syna dowiadujemy się tylko, że w czasie okupacji niemieckiej Waclaw został aresztowany¹⁰³. Według innych źródeł, które są bardziej szczegółowe, po walkach w kampanii polskiej 1939 roku (zapewne służąc w 15 Pułku Ułanów) przedostał się na Węgry, gdzie w 1941 roku wszedł w skład Sądu Obywatelskiego powołanego przez Komitet Obywatelski dla Spraw Opieki nad Polskimi Uchodźcami na Węgrzech. Sądził w kontrowersyjnym procesie oficera podejrzanego o kolaborację z Niemcami¹⁰⁴. W grudniu 1943 roku wszedł w skład Zarządu Koła Prawników przy Instytucie Polskim w Budapeszcie¹⁰⁵. Później, według relacji o charakterze wspomnieniowym, został przez Niemców aresztowany i wywieziony do Koncentrationslager Mauthausen. W 1944 roku był świadkiem ostatnich chwil życia pułkownika Witolda Dzierżykraj-Morawskiego¹⁰⁶. Faktem jest, że Niemcy po wkroczeniu na Węgry 19 marca 1944 roku dokonywali aresztowań Polaków i wysyłali ich do KL Mauthausen.

PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ

Ksiądz Jan nadal był proboszczem w Nakle. Początkowo prezentował wrogą postawę wobec kształtującego się nowego systemu społeczno-politycznego, opartego na dominacji sowieckiej i rządach komunistów. W 1947 roku podczas kampanii wyborczej do Sejmu nawoływał z ambony, aby nie głosować na Blok Demokratyczny. Później jednak zmienił swoją postawę i w 1949 roku jako jeden z księży tzw. „patriotów”, czyli księży lojalnych, zaakceptował władze komunistyczne, będąc „jednym z organizatorów ruchu społecznie postępowego wśród duchowieństwa katolickiego na terenie województwa kieleckiego”¹⁰⁷. Aktywnie uczestniczył w pracach Koła Księży Zrzeszenia Katolików „Caritas”, które powstało w 1950 roku i było wykorzystywane przez władze

ośrodka (obozie) eksterminacyjnym Soldau na tle innych obozów koncentracyjnych w III Rzeszy. [w:] A. Jagodzińska, A. Rutecki, W. Brenda, *Niemieckie i sowieckie zbrodnie na ziemi dziażdowskiej 1939-1945*, Olsztyn 2020, s. 37; P. Kostrzewski, *Represje wobec diecezji częstochowskiej w tzw. Kraju Warty w okresie okupacji niemieckiej 1939-1945*, Łomianki 2023, s. 132; J. Odziemkowski, S. Frączak, *Polskie duszpasterstwo wojskowe*, Warszawa 1996, s. 155; F. Piwowarski, *Relacje kapelańskie z kampanii polskiej 1939 roku*, [w:] *Kapelani wrześniowi...*, s. 735-737; Parafia pw. św. Mikołaja w Nakle, <https://www.swmikołajnaklo.pl/o-parafii-14626/duszpasterze-14629> [dostęp: 20.02.2025].

¹⁰³ Z.K. Nowakowski, *Docent doktor habilitowany Jędrzej Słoniński. W rocznicę śmierci*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1981, z. 1, s. 357.

¹⁰⁴ I. Langzi, *Kształtowanie się i charakter polskiego ruchu politycznego na Węgrzech w latach 1939-1941*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Historica” 1984, nr 19, s. 67. Zob. też: D. Baliszewski, *Tajemnica plk. Steifera*, <https://historia.wprost.pl/182324/tajemnica-plk-steifera.html> [dostęp: 20.02.2025].

¹⁰⁵ K. Woźniakowski, *Instytut Polski w Budapeszcie: działalność kulturalno-oświatowa, naukowa i wydawnicza w latach 1939-1944*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2009, T. VII, s. 119.

¹⁰⁶ Z. Barański, *W obozie jenieckim*, <https://www.ulani.mapyczasu.pl/wp-content/uploads/2022/01/W-OBOZIE-JENIECKIM-3-03-2014.pdf> [dostęp: 20.02.2025].

¹⁰⁷ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie [1944] 1954-1990, sygn. IPN BU 003322/1, Kartoteka księży katolickich w układzie alfabetycznym prowadzona w latach 1963-1989 w Biurze „C” MSW – Słoniński Jan, b.p.; AAN, Urząd ds. Wyznań, sygn. 127/143, Charakterystyka Jana Słonińskiego..., k. 17. Na temat ruchu księży patriotów zob. P. Kostrzewski, *Udział duchowieństwa diecezji częstochowskiej w tzw. ruchu „księży patriotów” (1949-1955)*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2022, nr 2, s. 388-408, T. Markiewicz, „Księża patrioci” w latach 1949-1955, [w:] *Stosunki między państwem a Kościołem rzymskokatolickim w czasach PRL*, red. A. Chojnowski, M. Kula, Warszawa 1998, s. 69-126; J. Żurek, *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949-1956*, Warszawa -Katowice 2008, s. 31-70.

państwowe w celu zapewnienia sobie lojalności księży. Na jego postawę mogło wpłynąć kilka elementów: faktyczna akceptacja nowej rzeczywistości społeczno-politycznej (co wydaje się najmniej prawdopodobne), ewentualnie postawa propaństwowa, którą prezentował też w II Rzeczypospolitej, obawa przed konsekwencjami działalności konspiracyjnej i antykomunistycznej lub przekonanie, że swoją osobą może zaszkodzić pozostałym członkom rodziny (w czasach komunistycznych posiadanie księdza w rodzinie było realną przeszkodą na drodze kariery zawodowej i naukowej). W 1953 roku przeniesiono go do parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Kazimierzy Wielkiej, w której pracował do 1958 roku. Później był proboszczem w parafii pw. św. Katarzyny i św. Jana Apostoła w Seceminie. 11 grudnia 1964 roku podczas Walnego Zgromadzenia Oddziału Wojewódzkiego „Caritasu” w Kielcach został członkiem Zarządu i delegatem na zjazd w Warszawie¹⁰⁸. W charakterystyce sporządzonej na użytek świeckiej administracji wyznaniowej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (w Wydziale do spraw Wyznań w Urzędzie Wojewódzkim w Poznaniu) urzędnik napisał:

Za czas pracy na stanowisku administratora parafii, z nałożonych obowiązków wobec państwa wywiązywał się, współdziałał z władzami państwowymi w zakresie spraw społecznych i gospodarczych. Żywo interesował się zagadnieniami społeczno-politycznymi, nawoływał z ambony do głosowania na listę Frontu Jedności Narodu i wykonywania czynów społecznych na rzecz gospodarki narodowej¹⁰⁹.

W latach 1966-1969 był proboszczem w parafii pw. Wszystkich Świętych w Nowym Brzesku. W 1968 roku Wydział Finansowy Prezydium Powiatowej Rady Narodowej we Włoszczowie ukarał go grzywną 1000 zł za nieprowadzenie ksiąg inwentarzowych, wymaganych przez władze świeckie. W tym samym roku został też awansowany do stopnia podpułkownika. W 1969 roku został przeniesiony na emeryturę i zamieszkał w parafii pw. Najświętszego Zbawiciela w Poznaniu¹¹⁰.

Komunistyczne władze odznały go Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi i Medalem 30-lecia Polski Ludowej¹¹¹. Zmarł 19 lutego 1983 roku i został pochowany na cmentarzu w Kielcach¹¹².

Wacław powrócił z niewoli i rozpoczął pracę jako adwokat. 20 lipca 1948 roku za zasługi na polu pracy zawodowej i społecznej, na wniosek ministra sprawiedliwości,

¹⁰⁸ AAN, Urząd ds. Wyznań, sygn. 127/143, Charakterystyka Jana Słonińskiego..., k. 17; Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie [1944] 1954-1990, sygn. IPN BU 003322/1, Kartoteka księży..., b.p.

¹⁰⁹ AAN, Urząd ds. Wyznań, sygn. 127/143, Charakterystyka Jana Słonińskiego..., k. 17.

¹¹⁰ Tamże; A. Jagodzińska, *Martyrologia (martyria)...*, s. 37; Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie [1944] 1954-1990, sygn. IPN BU 003322/1, Kartoteka księży...; F. Piwowarski, *Relacje kapelańskie z kampanii polskiej 1939 roku* [w:] *Kapelani wrześniowi...*, s. 735-737; W.J. Wysocki, *Biogramy kapelanów wojskowych*, [w:] *Kapelani wrześniowi...*, s. 627; Rzymskokatolicka Parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Kazimierzy Wielkiej, <https://parafiakazimierza.pl/o-parafii/duszpasterze/popzedni-proboszczowie/> [dostęp: 20.02.2025]. Rzymskokatolicka Parafia pw. Wszystkich Świętych w Nowym Brzesku, Duszpasterze, https://nowebrzeskoparafia.pl/?page_id=703 [dostęp: 20.02.2025]. Szerzej na temat Zrzeszenia Katolików „Caritas”: D. Zamiatała, *Zrzeszenie Katolików „Caritas” a polityka władz komunistycznych w Polsce w latach 1950-1970*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2021, nr 1, s. 227-252.

¹¹¹ Tamże; AAN, Urząd ds. Wyznań, sygn. 127/143, Charakterystyka Jana Słonińskiego..., k. 17.

¹¹² *Wspominamy zmarłych kapłanów...*

otrzymał Złoty Krzyż Zasługi¹¹³. W 1960 roku wchodził w skład Zespołu Adwokackiego Nr 11 w Poznaniu¹¹⁴. Zmarł 6 marca 1978 roku i został pochowany na Cmentarzu Komunalnym nr 2 w Poznaniu na Junikowie¹¹⁵.

Wojnę przeżyła ich siostra Halina, która kontynuowała pracę w zawodzie nauczycielki. Jeśli przyjąć, że w opublikowanym w 1964 roku w „Głosie Wielkopolskim” artykule pt. *Trójkąt dobrego współdziałania. Szkoła – dom – komitet opiekuńczy* pisano o niej jako wychowawcy w Szkole Podstawowej nr 7 w Poznaniu (dziś Szkoła Podstawowa nr 36), to oznaczałoby, że pracowała w szkole jeszcze długo po osiągnięciu wieku emerytalnego, udzielała pomocy słabszym uczniom i stawiano ją w gronie najlepszych nauczycieli¹¹⁶. Zmarła 25 sierpnia 1979 roku w Poznaniu i jak większość rodziny została pochowana na Cmentarzu Komunalnym nr 2 w Poznaniu na Junikowie.

ŻONY I DZIECI

Rodzinę najwcześniej założył Zygmunt. 3 marca 1919 roku ożenił się Marią z domu Buszczyńską (ur. 12 września 1895 roku w Chrzanówce na Podolu, zm. 31 marca 1984 roku¹¹⁷). Mieli syna Aleksandra, urodzonego 15 maja 1920 roku, który zmarł 9 grudnia 1939 roku w warszawskim Szpitalu św. Stanisława, a także córkę, Marię, urodzoną 1 czerwca 1923 roku, która zmarła w wieku dziecięcym¹¹⁸.

Marian ożenił się 8 listopada 1926 roku. Jego żoną była Bożena Urszula z domu Rzepecka, córka Karola, członka Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu w 1918 roku i posła na Sejm RP I kadencji. Urodziła się w 17 lutego 1900 roku w Poznaniu, a zmarła 8 maja 1979 roku. Mieli syna, Andrzeja urodzonego 1 sierpnia 1927 roku w Poznaniu i córkę, Krystynę urodzoną 11 sierpnia 1930 roku w Augustowie¹¹⁹, która wyszła za mąż za Jana Zatońskiego (1928-2012), a zmarła 23 stycznia 2002 roku¹²⁰. Redakcja

¹¹³ *Nadanie odznaczeń państwowych. Postanowienie o odznaczeniu z dnia 20 lipca 1948 r.*, „Monitor Polski” 1948, A-66.482.

¹¹⁴ *Wykaz zespołów adwokackich i lista adwokatów w PRL według stanu na dzień 31 maja 1960 r.*, Warszawa 1960, s. 124.

¹¹⁵ Wacław Słoniński, [w:] Find a Grave, <https://www.findagrave.com/memorial/267470184/waclaw-sloninski> [dostęp: 20.02.2025].

¹¹⁶ A. Siekierska, *Trójkąt dobrego współdziałania. Szkoła – dom – komitet opiekuńczy*, „Głos Wielkopolski” 1964, nr 304 z 23 grudnia, s. 3.

¹¹⁷ Nekrologi Warszawskie. Baza nekrologów, <https://www.nekrologi-baza.pl/zlista/363> [dostęp: 20.02.2025].

¹¹⁸ Polskie Towarzystwo Genealogiczne. Baza skanów akt metrykalnych. Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej św. Stanisława w Warszawie (Wola), jednostka 615, Akt zgonu nr 1237, <https://metryki.genealodzy.pl/index.php?op=pg&id=70&sy=615&kt=1&plik=1234-1239.jpg> [dostęp: 20.02.2025]; APP, AmP, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 119. Według informacji zamieszczonej w portalu genealogicznym My Heritage Maria wyszła jeszcze raz za mąż za ziemjanina z Brzeźca, Włodzimierza Scipio del Campo (1885–1972), z którym miała dziecko, zob. Maria Scipio del Campo, [w:] <https://www.myheritage.pl/names/maria-scipio%20del%20campo#> [dostęp: 20.02.2025]. Brakuje jednak potwierdzenia tej informacji w innych źródłach: *Włodzimierz Scipio del Campo*, [w:] M.J. Minakowska, *Genealogia Potomków Sejmu Wielkiego*, <https://www.sejm-wielki.pl/b/sw.60919> [dostęp: 20.02.2025].; H. Scipio del Campo, *Rodowód polski rodziny Scipio del Campo od roku 1518*, [w:] *Spotkałem człowieka. Ks. Władysław Bukowiński w pamięci wiernych i przyjaciół*, Cz. 2, zebrał i oprac. W.J. Kowalów, Biały Dunajec-Ostróg 2006, s. 28; L. Swietlicki, *Dwory nad Giełczwią*, Lublin 1999, s. 98-100.

¹¹⁹ APP, AmP, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 467; WBH, CAW, KAPiO, Słoniński Marian, sygn. AP 7713+8162+18600+26789+30198, Świadcstwo metrykalne, k. 3; J. Szlaszyński, *Dowódcy I Pułku Ułanów...*, s. 140; Bożena Urszula Słonińska, [w:] Geni, <https://www.geni.com/people/Bożena-Słonińska/6000000080285332867> [dostęp: 20.02.2025].

¹²⁰ Krystyna Zatońska, [w:] Geni, <https://www.geni.com/people/Krystyna-Zatońska/6000000080284519364> [dostęp: 20.02.2025]; Jan Zatoński, [w:] Geni, <https://www.geni.com/people/Jan-Zatoński/6000000080284923132> [dostęp: 20.02.2025].

„Kurjera Poznańskiego” w numerze z 6 czerwca 1936 roku wymieniła Bożenę Słonińską i Andrzeja Słonińskiego, ucznia III klasy szkoły powszechnej, jako uczestników składki na samolot „Chrobry”, w ramach patriotycznej akcji ufundowania wojsku samolotu RWD-8¹²¹.

Najmłodszy z braci, Waclaw, ożenił się 17 września 1930 roku z Marią Jadwigą z domu Müller, urodzoną 31 sierpnia 1905 roku w Poznaniu (zmarła 21 sierpnia 2003 roku)¹²², córką prezesa Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, Antoniego Nepomucena i Marianny z domu Marcinkiewicz¹²³. Mieli syna, Jędrzeja Michała urodzonego 6 maja 1932 roku i córkę, Hannę Barbarę urodzoną 11 lipca 1934 roku¹²⁴, autorkę wspomnienia z czasów walk o Poznań w 1945 roku¹²⁵. Podczas wojny Jędrzej, po aresztowaniu ojca, jako dwunastoletni chłopiec musiał pracować w niemieckiej fabryce broni. Po wojnie ukończył gimnazjum i liceum im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu i rozpoczął studia prawnicze, które ukończył w 1957 roku. W 1961 roku na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu uzyskał stopień doktora nauk prawnych, a w 1971 roku habilitację. Od 1966 roku pracował w Politechnice Poznańskiej w Katedrze Technologii i Organizacji Robót Budowlanych. Jest autorem prac podręcznikowych i naukowych z dziedziny prawa budowlanego i inwestycji¹²⁶.

ZAKOŃCZENIE

Dzieje jednego pokolenia rodziny Słonińskich splotły się z historią najnowszej Polski w sposób niezwykły. Czterech braci wychowanych w duchu patriotycznym, w rodzinie o tradycjach powstańczych, od młodych lat działało na rzecz odrodzenia, a później obrony niepodległej Polski. Wszyscy uczestniczyli w walkach o granice II Rzeczypospolitej. Bez wątplenia największą karierę wojskową zrobił Marian, który za swoje poświęcenie ojczyźnie zapłacił bardzo wysoką cenę – chorobę i przedwczesną śmierć. Pozostali bracia aktywnie włączyli się w budowę odrodzonej Polski, a następnie walczyli w jej obronie w 1939 roku. Losy Zygmunta, który był najstarszym z rodzeństwa wymagają jeszcze lepszego poznania. Gdyby potwierdziły się informacje o jego śmierci z rąk NKWD, to podzieliłby los tysięcy Polaków pomordowanych na Wschodzie. Nie ma jednak co do tego pewności. Pewne jest natomiast, że ksiądz Jan i Waclaw po zakończeniu II wojny światowej realizowali się zawodowo. Waclaw kontynuował pracę jako adwokat, a ksiądz Jan zaangażował się w działalność propaństwową wśród księży i duszpasterską w parafiach. To jak różnie potoczyły się losy czterech braci, którzy w latach 1918-1920 wyruszyli w bój za ojczyznę, pokazuje jak bardzo skomplikowane są historie rodzinne Polaków.

¹²¹ *Składki na samolot „Chrobry”*, „Kurjer Poznański” 1936, nr 260 z 6 czerwca, s. 4.

¹²² AP Poznań, Akta miasta Poznania, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 471; Maria Słonińska, [w:] Find a Grave, <https://www.findagrave.com/memorial/267470180/maria-sloninska> [dostęp: 20.02.2025].

¹²³ Z.K. Nowakowski, *Docent doktor habilitowany...*, s. 357; Marianna Müller (Marcinkiewicz) (1870-1922), [w:] <https://www.geni.com/people/Marianna-Müller/6000000172089386831> [dostęp: 20.02.2025].

¹²⁴ APP, AmP, sygn. 53/474/0/10.2.3/15049, Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931, k. 471; tamże, SOP, sygn. 53/1124/0/4/2213, Wykaz stanu służby, k. 1.

¹²⁵ *Wspomnienia młodzieży wielkopolskiej z lat okupacji niemieckiej 1939-1945*, oprac. Z. Grot, W. Ostrowski, Poznań 1946, s. 258.

¹²⁶ Z.K. Nowakowski, *Docent doktor habilitowany...*, s. 357-358; J. Charłampowicz, *Wspomnienie pośmiertne o doc. dr. habit. Jędrzeju Słonińskim*, „Informator Politechniki Poznańskiej” 1980, nr 17, s. 4-6.

MARIAN SŁONIŃSKI (1891-1936) I JEGO BRACIA –
ZYGMUNT, JAN I WACLAW W WALKACH O NIEPODLEGŁĄ POLSKĘ

Słowa kluczowe: Marian Słoniński, Zygmunt Słoniński, Waclaw Słoniński, Jan Słoniński, 1 Pułk Ułanów Krechowickich, I Korpus Polski w Rosji, wojna polsko-sowiecka, Łąd, Kock, Rzeniszów, Poznań

W artykule opisano losy rodzeństwa Słonińskich, urodzonych w Łądzie i w Kocku. Wszyscy pochodzili z rodziny o silnych tradycjach patriotycznych. Czterech braci brało aktywny udział w walkach o niepodległą Polskę. Reprezentowali różne środowiska zawodowe i odnosili sukcesy na tym polu. Najstarszy – Zygmunt był lekarzem. Marian był z wykształcenia prawnikiem, ale wybrał drogę zawodowego oficera Wojska Polskiego. Jan został księdzem. Najmłodszy z braci – Waclaw realizował się jako prawnik. W artykule wykorzystano liczne źródła archiwalne i literaturę przedmiotu.

MARIAN SLONINSKI (1891-1936) AND HIS BROTHERS –
ZYGMUND, JAN AND WACLAW IN THE STRUGGLE FOR AN INDEPENDENT POLAND

Keyword: Marian Słoniński, Zygmunt Słoniński, Waclaw Słoniński, Jan Słoniński, 1st Krechowce Uhlán Regiment, 1st Polish Corps in Russia, Polish-Soviet War, Łąd, Kock, Rzeniszów, Poznań

The article describes the the story of the Słoniński siblings, who were born in Łąd and Kock. They all came from a family with a strong tradition of patriotism. The four brothers played an active role in the struggle for an independent Poland. They represented various professional backgrounds and had all achieved success in their respective fields. The eldest brother – Zygmunt, was a doctor. Marian was a lawyer by profession but he chose to pursue a career as a professional officer in the Polish army. Jan became a priest. The youngest brother – Waclaw realised himself as a lawyer. The article draws on a variety of archival sources and literature on the subject.

Bibliografia:

Źródła archiwalne:

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

Gabinet Cywilny Rady Regencyjnej

Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych

Urząd ds. Wyznań

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie [1944] 1954-1990

Archiwum Państwowe w Poznaniu

Akta miasta Poznania

Sąd Okręgowy w Poznaniu

Wojskowe Biuro Historyczne

Centralne Archiwum Wojskowe, Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeniowych

Słoniński Marian, sygn. VMI.482.22-1543; sygn. AP7713+8162+18600+26789+30198

Słoniński Waclaw Tytus, sygn. AP 14370

Słoniński Zygmunt, sygn. AP 19189, sygn. Odrzuc. 04.12.1933

Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,

Wydział Prawno-Ekonomiczny, sygn. 103d/1612

Karta wpisów 1921/22

Karta wpisów 1922/23

Karta wpisów 1923/24

Muzeum Katyńskie w Warszawie

Zbiory, sygn. MK 1468 IC

Źródła drukowane:

- Bitwa lwowska 25 VII-18 X 1920, Dokumenty operacyjne. Część I (25 VII-5 VII) (2002)*, red. M. Tarczyński, Warszawa
- Front Wschodni 8 X 1918-31 XII 1919. Dokumenty operacyjne. Część I (8 X 1918-6 II 1919) (2021)*, oprac. G. Nowik, D. Koreś i inni, Warszawa
- Materiały źródłowe do dziejów powstania styczniowego w zasobie Archiwum Państwowego w Kaliszu (2013)*, wybór i oprac. G. Waliś, Kalisz
- Nadanie odznaczeń państwowych. Postanowienie o odznaczeniu z dnia 20 lipca 1948 r. (1948)*, „Monitor Polski”, A-66.482
- Rozporządzenie w uzupełnieniu Rozporządzenia nr 194 (1918)*, „Dziennik Rozporządzeń Ministerstwa Spraw Wojskowych”, nr 4
- Ruch służbowy w sądownictwie (1927)*, „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości”, nr 3.
- Ruch służbowy (1938)*, „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości”, nr 8
- Ruch służbowy. Dodatek do (1930) „Dziennika Urzędowego Ministerstwa Sprawiedliwości”, nr 14*
- Wykaz zespołów adwokackich i lista adwokatów w PRL według stanu na dzień 31 maja 1960 r. (1960)*, Warszawa

Prasa:

- „Dziennik Poznański” – 1925, 1927
- „Echo Turku” – 2003
- „Głos Wielkopolski” – 1945, 1964
- „Kurjer Codzienny” – 1905
- „Kurjer Poznański” – 1936
- „Kurjer Warszawski” – 1936
- „Monitor Polski” – 1936, 1939
- „Niedziela” – 2005 (Kielce)
- „Polska Zbrojna” – 1936
- „Życie Strażackie” – 1932

Wspomnienia:

- Charłampowicz J. (1980), *Wspomnienie pośmiertne o doc. dr. habit. Jędrzeju Słonińskim*, „Informator Politechniki Poznańskiej”, nr 17
- Nowakowski Z.K. (1981), *Docent doktor habilitowany Jędrzej Słoniński. W rocznicę śmierci*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, z. 1
- Romeyko M. (1967), *Przed i po maju*, T. I-II, Warszawa
- Słoniński J. (1969), *Byłem kapelanem Twierdzy Modlin*, [w:] *Wspomnienia kapelanów wojskowych 1939-1945*, red. J. Humeński, Warszawa
- Wspomnienia młodzieży wielkopolskiej z lat okupacji niemieckiej 1939-1945 (1946)*, oprac. Z. Grot, W. Ostrowski, Poznań

Opracowania:

- Bagiński H. (1990), *Wojsko Polskie na Wschodzie 1914-1920*, Warszawa
- Bielski M. (2013), *Gen. Bryg. Zdzisław Wincenty Przyjalkowski (1892-1971). Ostatni dowódca 15. Dywizji Piechoty*, „Kronika Bydgoska”, t. XXXIV
- Bródka S. (1989), *Pod pruskim zaborem (1793-1918)*, [w:] *Dzieje Pleszewa*, red. M. Drozdowski, Kalisz

- Charków. *Księga cmentarna* (2003), oprac. J. Tucholski i inni, Warszawa
- Cichocka A.B. (2017), *Odessa inspiracją Polaków*, Poznań
- Cygan W.K., Wysocki W.J. (2001), „*Kampania polska*” 1939 roku (*kampania wrześniowo-październikowa*, [w:] *Kapelani wrześniowi. Służba duszpasterska w Wojsku Polskim w 1939 r., Dokumenty, relacje, opracowania*, red. W.J. Wysocki, Warszawa
- Czy wiesz kto to jest?, T. I (1938), red. S. Łoza, Warszawa
- Dobrzyński B. (1929), *Zarys historii wojennej 3-go Pułku Ułanów*, Warszawa
- Durka J. (2011), *Janusz Radziwiłł 1880-1967. Biografia polityczna*, Warszawa
- Durka J. (2007), *Samorząd gminy Kozięgłowy (1915-1935)*, [w:] *Almanach Ziemi Kozięgłowskiej 2007*, red. J. Wiśniewska, Katowice
- Durka J. (2018), *Z działalności Stanisława Mańkowskiego (1876-1937) – właściciela majątku w Kazimierzu Biskupim*, „*Polonia Maior Orientalis*”, t. V
- Dzieje 15 Pułku Ułanów Poznańskich (1 Pułku Ułanów Wielkopolskich)* (2025), red. J.S. Tym, Poznań-Warszawa
- Epsztein T. (2017), *Wychowawcy i nauczyciele w domu ziemiańskim w XIX i XX wieku – próba charakterystyki grupy społecznej*, [w:] *Ziemianstwo na Lubelszczyźnie VI. Bakalaureaty arystokraty, czyli dole i niedole dzieciństwa*, red. H. Łaszkiwicz, Lublin
- Froch W. (2003), *Dzieje Rzeniszowa i Markowic (1918-1945)*, Lublin
- Froch W. (1999), *Dzieje Rzeniszowa i Markowic od średniowiecza do końca I wojny światowej*, Lublin
- Gołdyn P. (2024), *Życie codzienne nauczycieli w II Rzeczypospolitej*, Warszawa
- Hinc A. (2012), *Szenic Stanisław Bolesław (1831-1903)*, [w:] *PSB*, T. XLVIII, red. A. Romanowski, Warszawa-Kraków
- Jagodzińska A. (2020), *Martyrologia (martyria) duchowieństwa i elit polskich w niemieckim ośrodku (obozie) eksterminacyjnym Soldau na tle innych obozów koncentracyjnych w III Rzeszy*, [w:] A. Jagodzińska, A. Rutecki, W. Brenda, *Niemieckie i sowieckie zbrodnie na ziemi działdowskiej 1939-1945*, Olsztyn
- Kostrzewski P. (2023), *Represje wobec diecezji częstochowskiej w tzw. Kraju Warty w okresie okupacji niemieckiej 1939-1945*, Łomianki
- Kostrzewski P. (2022), *Udział duchowieństwa diecezji częstochowskiej w tzw. ruchu „księży patriotów” (1949-1955)*, „*Pamięć i Sprawiedliwość*”, nr 2
- Kruszyński L.L. (2007), *Miasto Turek i okolica podczas okupacji niemieckiej (1914-1918 r.)*, [w:] L.L. Kruszyński, *Zbiór prac*, oprac. B. Stachowiak, Turek
- Kryszak F. (1938), *Dzieje miasta Pleszewa na podstawie źródeł historycznych*, Pleszew
- Kulik K. (2013), *Powstanie styczniowe na ziemi kolskiej z perspektywy rosyjskiej*, [w:] *Brdów w dobie powstania styczniowego*, red. P. Gołdyn, Brdów
- Langzi I. (1984), *Kształtowanie się i charakter polskiego ruchu politycznego na Węgrzech w latach 1939-1941*, „*Acta Universitatis Lodzianae. Folia Historica*”, nr 19
- Makowski A. (2019), *Życie codzienne mieszkańców Pleszewa w 2. Połowie XVIII wieku* [Rozprawa doktorska napisana w Instytucie Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w Zakładzie Historii Nowożytnej do XVIII w. pod kierunkiem prof. UAM dr. Hab. Michała Zwierzykowskiego], Poznań
- Markiewicz T. (1998), „*Księża patrioci*” w latach 1949–1955, [w:] *Stosunki między państwem a Kościołem rzymskokatolickim w czasach PRL*, red. A. Chojnowski, M. Kula, Warszawa
- Mazur G. (2012), *Generał Mieczysław Smorawiński. Syn ziemi turkowskiej i kaliskiej*, Turek

- Mierzwiński H. (1990), *Dzieje Kocka do roku 1939*, Warszawa
- Miodowski A. (2011), *Polityka wojskowa radykalnej lewicy polskiej 1917-1921*, Białystok
- Miroszewski K. (2018), *70 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Rzeniszowie*, Rzeniszów
- Odziemkowski J., Frątczak S. (1996), *Polskie duszpasterstwo wojskowe*, Warszawa
- Piwowarski F. (2001), *Relacje kapelańskie z kampanii polskiej 1939 roku [w:] Kapelani wrześniowi. Służba duszpasterska w Wojsku Polskim w 1939 r., Dokumenty, relacje, opracowania*, red. W.J. Wysocki, Warszawa
- Płachciński K. (2019), *Działania zbrojne na ziemi konińskiej w czasie powstania styczniowego 1863-1864*, Warszawa
- Płachciński K. (2024), *Życie obozowe powstańców styczniowych w Wielkopolsce wschodniej na podstawie wspomnień uczestników zrywu niepodległościowego z lat 1863-1864*, „Polonia Maior Orientalis”, t. XI
- Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1939* (1998), T. I: A-D, oprac. autorskie M. Smogorzewska, red. A.K. Kunert, Warszawa
- Racinowski D. (2013), *Bitwa pod Brdowem – 29 kwietnia 1863 r., [w:] Brdów w dobie powstania styczniowego*, red. P. Gołdyn, Brdów
- Rybka R., Stepan K. (2021), *Awanse oficerskie w Wojsku Polskim 1936-1939*, Warszawa
- Scipio del Campo H. (2006), *Rodowód polski rodziny Scipio del Campo od roku 1518, [w:] Spotkałem człowieka. Ks. Władysław Bukowiński w pamięci wiernych i przyjaciół*, Cz. 2, zebrał i oprac. W.J. Kowalów, Biały Dunajec-Ostróg
- Słoniński M. (1935), *Działania korpusu kawalerji sowieckiej Gaja w lipcu i sierpniu 1920 r.*, „Przegląd Kawaleryjski”, nr 11
- Słoniński M., *Działanie korpusu kawalerii rosyjskiej generała Nowikowa w jesieni 1914 r.*, „Przegląd Kawaleryjski” 1934, nr 2
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* (1884), T. V, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa
- Smoliński A. (1999), *Jazda Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 12 X 1918 r. do 25 IV 1920 r.*, Toruń
- Stępień W., Froch W., Nowak S. (2003), *Z dziejów parafii Koziegłowy od wieku XIII do końca XX*, Lublin
- Szlaszyński J. (2015), *1 Pułk Ułanów Krechowieckich im. płk. Bolesława Mościckiego*, Augustów-Suwałki
- Szlaszyński J. (2011), *1 Pułk Ułanów Krechowieckich w Augustowie (1921-1939)*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, nr 4
- Szlaszyński J. (2020), *Dowódcy 1 Pułku Ułanów Krechowieckich im. płk. Bolesława Mościckiego*, Augustów-Suwałki
- Szulkin M. (1959), *Strajk szkolny 1905 roku*, Wrocław
- Szweycer T. (1998), *Szweycer (Szejcer) Janusz Wincenty Piotr*, [w:] *Ziemianie polscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. 4, red. T. Epsztein, Warszawa
- Świetlicki L. (1999), *Dwory nad Giełczwią*, Lublin
- Tomkowiak E. (1991), *Słoniński Marian*, [w:] *Kawalerowie Virtuti Militari 1792-1945*, T. II: (1914-1921), cz.1, red. B. Polak, Koszalin
- Wiśniewska J. (1996), *Dzieje miasta i gminy Koziegłowy*, Katowice
- Woźniakowski K. (2009), *Instytut Polski w Budapeszcie: działalność kulturalno-oświatowa, naukowa i wydawnicza w latach 1939-1944*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia”, t. VII

- Wrzosek M. (1990), *Polski czyn zbrojny podczas pierwszej wojny światowej 1914-1918*, Warszawa
- Wrzosek M. (1969), *Polskie korpusy wojskowe w Rosji w latach 1917-1918*, Warszawa
- Wrzosek M. (1999), *Słoniński Marian*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* [dalej: *PSB*], t. XXXIX, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków
- Wrzosek M. (1988), *Wojsko Polskie i operacje wojenne lat 1918-1921*, Białystok
- Wszendyrówny A. (2017), *III kurs Wojennej Szkoły Sztabu Generalnego (II kurs Wyższej Szkoły Wojennej) w budowie bezpieczeństwa państwa (1921-1923)*, „Bellona”, nr 1
- Wysocki W.J. (2001), *Biogramy kapelanów wojskowych*, [w:] *Kapelani wrześniowi. Służba duszpasterska w Wojsku Polskim w 1939 r. Dokumenty, relacje, opracowania*, red. W.J. Wysocki, Warszawa
- Zamiatała D. (2021), *Zrzeszenie Katolików „Caritas” a polityka władz komunistycznych w Polsce w latach 1950-1970*, „Pamięć i Sprawiedliwość”, nr 1
- Zarys historii powstania Towarzystwa b. Żołnierzy 1 Pułku Ułanów Wielkopolskich (15. Pułku Ułanów Poznańskich) oraz Lista członków Towarzystwa* (2000), przygot. T. Jeziorowski, Poznań
- Żurek J. (2008), *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949-1956*, Warszawa-Katowice

Netografia:

- Baliszewski D., *Tajemnica płk. Steifera*, <https://historia.wprost.pl/182324/tajemnica-plk-steifera.html> [dostęp: 20.02.2025]
- Barański Z., *W obozie jenieckim*, <https://www.ulani.mapyczasu.pl/wp-content/uploads/2022/01/W-OBOZIE-JENIECKIM-3-03-2014.pdf> [dostęp: 20.02.2025]
- Bechta M., *Przed przelomem. Strajki szkolne na Podlasiu (1902-1905)*, <https://www.przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/81878,Przed-przelomem-Strajki-szkolne-na-Podlasiu-1902-1905.html> [dostęp: 20.02.2025]
- Bożena Urszula Słonińska, [w:] Geni, <https://www.geni.com/people/Bożena-Słonińska/6000000080285332867> [dostęp: 20.02.2025]
- Cygan W., *Wykaz kapelanów, służących czynnie lub w rezerwie w WP w okresie pokojowym w latach 1923-1939 (P-T)*, https://archiwum-ordynariat.wp.mil.pl/pl/378_11574.html [dostęp: 20.02.2025]
- Find a Grave, <https://www.findagrave.com/memorial/267470179/halina-słonińska> [dostęp: 20.02.2025]
- Find a Grave, <https://www.findagrave.com/memorial/267470180/maria-słonińska> [dostęp: 20.02.2025]
- Find a Grave, <https://www.findagrave.com/memorial/267470182/stanisława-słonińska> [dostęp: 20.02.2025]
- Find a Grave, <https://www.findagrave.com/memorial/267470184/waclaw-słoniński> [dostęp: 20.02.2025]
- Find a Grave, <https://www.findagrave.com/memorial/267486700/zygmunt-słoniński> [dostęp: 20.02.2025]
- Krystyna Zatońska, [w:] Geni, <https://www.geni.com/people/Krystyna-Zatońska/6000000080284519364> [dostęp: 20.02.2025]
- Jan Zatoński, [w:] Geni, <https://www.geni.com/people/Jan-Zatoński/6000000080284923132> [dostęp: 20.02.2025]
- Maria Scipio del Campo, [w:] [https://www.myheritage.pl/names/maria_scipio del campo](https://www.myheritage.pl/names/maria_scipio_del_campo) [dostęp: 20.02.2025]

Marianna Müller (Marcinkiewicz) (1870-1922), [w:] <https://www.geni.com/people/Marianna-Müller/6000000172089386831> [dostęp: 20.02.2025]

Minakowska M.J., *Genealogia Potomków Sejmu Wielkiego*, <https://www.sejm-wielki.pl/b/psb.30445.3> [dostęp: 20.02.2025]

Minakowska M.J., *Genealogia Potomków Sejmu Wielkiego*, <https://www.sejm-wielki.pl/b/sw.60919> [dostęp: 20.02.2025]

Nekrologi Warszawskie. Baza nekrologów, <https://www.nekrologi-baza.pl/zlista/363> [dostęp: 20.02.2025]

Parafia pw. św. Mikołaja w Nakle, <https://www.swmikalajnaklo.pl/o-parafii-14626/duszpasterze-14629> [dostęp: 20.02.2025]

Polskie Towarzystwo Genealogiczne. Baza skanów akt metrykalnych. Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej św. Stanisława w Warszawie (Wola), jednostka 615, Akt zgonu nr 1237, <https://metryki.genealodzy.pl/index.php?op=pg&id=70&se=&sy=615&kt=1&pplik=1234-1239.jpg> [dostęp: 20.02.2025]

Rzymskokatolicka Parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Kazimierzy Wielkiej, <https://parafiakazimierza.pl/o-parafii/duszpasterze/popzedni-proboszczowie/> [dostęp: 20.02.2025].

Rzymskokatolicka Parafia pw. Wszystkich Świętych w Nowym Brzesku, Duszpasterze, https://nowebrzeskoparafia.pl/?page_id=703 [dostęp: 20.02.2025]

Ziemiaństwo z okolic Częstochowy 1793-1945, <https://www.genealodzy.czestochowa.pl/forum/dyskusje-dot-artykulow/8802-ziemianstwo-z-okolic-czestochowy-1793---1945> [dostęp: 20.02.2025]